

”Att ha sin egen vilja, sina egna tankar om sin kropp, det man vill, det man inte vill och att det respekteras av alla runt omkring.”

En studie om förskollärares tankar och förhållningssätt till barns integritet under sovvilan på förskolan.

Bild från: <https://www.foretagande.se/integritet-och-dess-betydelse-for-en-ledare/>

Av: Jenny Eriksson Good och Cornelia Åkesson

Handledare: Andreaz Wasniowski
Examinator: Frans Hagerman
Södertörns högskola | Lärarutbildningen
Examensarbete 15hp
Förskoledidaktik | Vårterminen 2019
Förskollärarytbildning med interkulturell profil

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

Title: “To have your own will, your own thoughts about your body, what you want and what you do not want, and that you should be respected by everyone around you.” A study of preschool teachers’ thoughts and approaches to children’s integrity during naptime in preschools.

Författare: Jenny Eriksson Good och Cornelia Åkesson

Handledare: Andreaz Wasniowski

Examinator: Frans Hagerman

Summery:

This year, 2019 a new curriculum will be implemented in Swedish preschools. One of the most important changes is that the UN Convention on the Rights of the Child has been given a much larger part in the preschool curriculum. In response to this our study deals with children’s right to integrity during naptime in preschools. The purpose of this study is to contribute to the knowledge about preschool teachers’ approach to children’s physical and personal integrity. The aim is to research and analyse the preschool teachers’ descriptions of their understanding and methods that they use during naptime to acknowledge the children’s right to physical and personal integrity.

This study has been conducted with a qualitative research approach method where six interviews with preschool teachers have been analysed. The result has been analysed based upon selected parts through Michel Foucault’s theory about power knowledge, and the John Bowlby and Mary Ainsworth attachment theory. Our results indicate that there are both similarities and differences in the interviewed teachers’ approaches and methods in considering the children’s right to integrity during naptime. One interesting conclusion that was noted based on our interviews, was that the interviewed preschool teachers had difficulty expressing their understanding of the concept of the children’s right to integrity during naptime. However, when they described their methods and procedures they used during naptime, to get the children to fall asleep, we observed that in their descriptions they did in fact consider the children’s right to physical and personal integrity during their routines, for example, listening to the individual child’s wants and needs. These descriptions have similarities with Johnsson (2005, s. 4) definition of integrity and identity as a socially and culturally defined phenomenon. “Integrity, like identity, is experienced, emerges and is negotiated in interaction with others.” (Johnsson, 2005, s. 4).

Keywords: Physical and personal integrity, power, attachment, preschool, naptime.

Nyckelord: Kroppslig och personlig integritet, makt, anknytning, förskola, sovvila

Innehållsförteckning

.....	0
ABSTRACT	1
INDELNING OCH PROBLEMOMRÅDE	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	2
BAKGRUND.....	2
<i>Barnkonventionen blir svensk lag.....</i>	<i>2</i>
<i>Sovvilans plats i förskolan</i>	<i>3</i>
TIDIGARE FORSKNING.....	3
MOTIVERING	3
INTEGRITET TÄTT SAMMANFLÄTAT MED IDENTITET	4
ETIK OCH MORAL, VIKTIGA BEGREPP I DISKUSSIONER OM INTEGRITET.....	5
DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE.....	7
OMSORG I FÖRSKOLAN	9
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	10
PERSPEKTIV PÅ MAKT	11
<i>Foucault – vad är makt ?.....</i>	<i>11</i>
<i>Foucault – disciplinära makten.....</i>	<i>11</i>
<i>Bartholdsson – vänlig maktutövning.....</i>	<i>12</i>
ANKNYTNINGSTEORIN	15
<i>Anknytningsbeteende.....</i>	<i>15</i>
<i>Preferenshierarki</i>	<i>16</i>
<i>Trygg bas</i>	<i>16</i>
METOD	17
METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	17
INTERVJU OCH URVAL	17
GENOMFÖRANDE OCH ANALYS	18
ARBETSFÖRDELNING	19
METODREFLEKTION	19
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	19
RESULTAT OCH ANALYS	20
PRESENTATION AV MEDVERKANDE FÖRSKOLLÄRARE	20
BEGREPPET INTEGRITET	21
BARNENS INTEGRITET OCH FÖRSKOLLÄRARNAS FYSISKA BERÖRING UNDER SOVVILAN	22
BARNENS MÖJLIGHETER TILL INFLYTANDE UNDER SOVVILAN.....	24
FÖRSKOLLÄRARENS ROLL UNDER SOVVILAN	26
ATT TOLKA BARNENS KROPPSSPRÅK	28
SOVVILAN - ETT TILLFÄLLE FÖR FÖRSKOLLÄRARNA ATT TA RAST?	30
RELATIONEN MELLAN BARN OCH FÖRSKOLLÄRARE UNDER SOVVILAN	32
DISKUSSION	35
FÖRSKOLLÄRARNAS SYN PÅ KROPPSLIG OCH PERSONLIG INTEGRITET UNDER SOVVILAN	35
FÖRSKOLLÄRARNAS METODER FÖR ATT TA HÄNSYN TILL BARNENS INTEGRITET	36
LIKHETER OCH SKILLNADER I METODER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT	38
SAMMANFATTADE SLUTSATSER.....	39
FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING	41

REFERENSLISTA	42
BILAGOR	45
BILAGA 1. INFORMATION OM MEDVERKAN I EXAMENSARBETE	45
BILAGA 2. INTERVJUUNDERLAG.....	46

Indelning och problemområde

Hösten 2017 startade den uppmärksammade me too-rörelsen där kvinnor världen över höjde sina röster och berättade sina historier om sexuella övergrepp och trakasserier för att belysa och synliggöra orättvisorna i samhället (Nationalencyklopedin, 2019). Tack vare me too-rörelsen började rätten till människors kroppsliga integritet att diskuteras och debatteras i flera olika sammanhang. I samband med detta uppkom förslag på hur trakasserier kan förebyggas genom att diskutera och lära barnen om sina rättigheter och skyldigheter gällande integritet redan i förskolan.

Vid ungefär samma tidpunkt beslutade regeringen att det var dags för förskolans nästan tjugo år gamla läroplan, lpfö 98, att genomgå en revidering. I juni 2018 lade Sveriges dåvarande utbildningsminister Gustav Fridolin fram ett förslag på en på många sätt förändrad läroplan. En av förändringarna var att skrivningar om barns rätt till kroppslig och personlig integritet för första gången skulle införas i förskolans läroplan (Regeringskansliet, 2018a). I år, den 1 juli 2019 träder den nya reviderade läroplanen i kraft. Några av de största förändringarna i lpfö 18 är att barnkonventionen och dess artiklar har givits en stor och tydlig plats. Hand i hand med barnkonventionens artiklar om barns rättigheter belyser nu den reviderade läroplanen barns rätt till personlig och kroppslig integritet (Skolverket, 2019). I läroplanen står det att ”Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla sin identitet och att känna trygghet i den samt medvetenhet om rätten till sin personliga och kroppsliga integritet” (Skolverket, 2018, s. 13). De nya formuleringarna betyder alltså att det inte bara är vuxna som ska känna till barnens rättigheter, utan formuleringen innebär även att barnen själva ska vara *medvetna* om sina rättigheter. För oss personligen är rätten till integritet en fråga som ligger oss varmt om hjärtat. Det är en självklarhet att alla människor, vuxen som barn ska få äga rätten att bestämma över sin egen kropp.

Men, hur arbetas det egentligen med begreppet integritet i förskolan? Med dessa resonemang som bakgrund ämnar den här studien att bidra med kunskap om förskollärares arbete med barns rätt till personlig och kroppslig integritet under aktiviteten sovvilan på förskolan. Sovvilan på förskolan är ett naturligt inslag i de flesta förskoleverksamheter och har funnits lika länge som det har funnit förskoleliknande verksamheter, men det är också en aktivitet som är starkt styrd av traditioner (Grunditz, 2018, s.1). Därför har vi valt att fokusera vår undersökning på aktiviteten sovvilan då vi utifrån egna erfarenheter upplever att det är en aktivitet där det saknas reflektion. I enighet med Grunditz

resonemang upplever vi utifrån våra egna erfarenheter från förskolan att det saknas utvärdering och ett kritiskt förhållningssätt av sovvilan som aktivitet i förskolan.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att bidra med kunskap om integritetsfrågor i förskolan. Med den nya läroplanen som bakgrund ämnar vi undersöka förskollärares förhållningssätt till barns kroppsliga och personliga integritet under sovvilan. Vi har för avsikt att undersöka och analysera vilka uppfattningar om arbetssätt förskollärarna beskriver sig använda under aktiviteten sovvilan.

Till vår hjälp har vi följande frågeställningar:

- Hur ser förskollärarna på barnens kroppsliga och personliga integritet i förhållande till sovvilan?
- Vilka metoder beskriver förskollärarna att de använder sig av under sovvilan för att ta hänsyn till barns kroppsliga och personliga integritet?
- Vilka likheter och skillnader i förskollärarnas beskrivna metoder och förhållningssätt kan urskiljas gällande barns kroppsliga och personliga integritet under sovvilan?

Bakgrund

Barnkonventionen blir svensk lag

Barnkonventionen är ett rättsligt bindande avtal som omfattar bestämmelser rörande mänskliga rättigheter för barn. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling år 1989. 196 länder har ratificerat avtalet och därmed förbundit sig till att följa reglerna. År 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen och åtog sig därmed att följa dess artiklar. Konventionen blev då ett juridiskt bindande dokument. Avtalet består av 54 artiklar som alla behandlar barns mänskliga rättigheter i samhället, dock finns fyra grundläggande principer som är särskilt viktiga och som alltid ska beaktas. En av de fyra grundläggande principerna uttrycker att alla barn ska ha rätt att göra sin åsikt hörd och få den respekterad i alla frågor som berör barnet. Hänsyn ska dock tas till barnets ålder och mognad (Barnkonventionen, 2009).

Att ratificera barnkonventionen innebär att Sverige har åtagit sig att göra sitt yttersta för att respektera artiklarna i barnkonventionen, dock betyder ratificeringen inte att avtalet har samma status som en lag. Men i juni 2018 röstade regeringen igenom förslaget att göra FN:s konvention om barns rättigheter till svensk lag i januari 2020. Motiveringen till en inkorporering av barnkonventionen i svensk lag är att det ska ge myndigheter och domstolar en större möjlighet för ett mer barnrättsbaserat synsätt (Regeringskansliet, 2018b).

Sovvilans plats i förskolan

Sovvilan är en del i förskolans verksamhet som upptar en stor del av tiden små barn spenderar på förskolan. Ända sedan de första förskoleliknande verksamheterna startade har barns behov av sömn och vila under dagtid avspeglat sig i verksamhetens planering. Det utformas rutiner och skapas speciella rum för att barnen ska kunna vila. Därmed blir vilan på förskolan också en central del i förskolebarns liv, trots det menar Grunditz (2018, s.1) att just vilan är en del av förskoleforskningen som är förbisedd och där mycket lite forskning gjorts. Vilan på förskolan beskrivs som en vardaglig omsorgsaktivitet som är starkt styrd av rutiner och där det finns lite utrymme för ett barn att välja att inte delta, vilan är också en aktivitet där det förekommer mycket kroppslig kontakt mellan pedagoger och barn. Det är en kroppsligt intim situation där barn har kroppskontakt med både pedagoger och varandra för att komma till ro och somna (Grunditz, 2018, s. 51f., 103, 105).

Tidigare forskning

Motivering

Nedan följer en sammanfattning av tidigare forskning med relevans för vår studie. Forskningen delas in i fyra olika teman som inkluderar integritet, etik och moral, inflytande och delaktighet samt omsorg. Alla fyra teman har kopplingar till begreppet integritet och därmed studiens övergripande syfte. Den tidigare forskningen lyfter på flera sätt fram pedagogers förhållningssätt vilket även är relevant för vårt övergripande syfte som är att söka kunskap om integritetsfrågor under sovvilan i förskolan. Forskningen som presenteras och ett antal av de begrepp som behandlas menar vi även blir relevanta för vår analys, som bland annat kommer att undersöka likheter och skillnader i förskollärares beskrivna metoder och förhållningssätt.

Mycket av den forskning som behandlar ämnet integritet länkar samman integritetsbegreppet med identitetsutveckling, men också till begreppen etik och moral (Johansson, 2005; Covalesskie, 2011). Därför blir perspektiv på etik och moral relevanta för vår undersökning. Forskning som undersökt etik och moral hos barn utgår från ett interaktionistiskt perspektiv och menar att moralen skapas och förhandlas i möten med andra, alltså förkroppsligas moralen i samspel med andra (Karlsson, 2018; Halvars-Franzén, 2010).

Forskningen om barns delaktighet och inflytande på förskolan belyser aspekter av barns rättigheter och huruvida dessa får förutsättningar att äga rum på förskolan eller inte. Med vårt övergripande syfte som bakgrund blir det betydelsefullt att ha med forskning om barns rättigheter då de är starkt kopplade till förskolans uppdrag gällande rätten till integritet som vi avser att undersöka i studien (Melin, 2013, s. 4, 8; Emilson, 2008, s. 30).

Forskningen av Löfdahl och Folke-Fichtelius (2014, s. 12) blir relevant för vår studie då begreppet omsorg definieras på ett sätt som är användbart för våra analyser och kan knyta an till omsorgen som praktiseras under sovvilan på förskolan. Sambandet mellan omsorg och kommunikation blir även det adekvat för vår studie då vi ämnar undersöka förskollärares interaktion med barnen under sovvilan (Jonsson, 2016, s. 4).

Sammanfattningsvis menar vi att det finns kunskapsluckor inom forskningsområdet som behandlar barns integritet i allmänhet, och integritet under sovvilan i synnerhet. Därför anser vi att vår studie blir betydelsefull och kan bidra med kunskap och en medvetenhet om arbetet med integritetsfrågor i förskolan.

Integritet tätt sammanflätat med identitet

Johansson (2005) har undersökt barns rätt till integritet i förskolan. Johanssons artikel fokuserar på att analysera den spänning som hon menar finns i lärares arbete där det å ena sidan handlar om att bevara och skydda barns integritet och att å andra sidan guida barnen till att lära sig respektera andra människor. Johansson (2005, s. 2) skriver att begreppet integritet härstammar från det latinska ordet *integritas* som kan översättas till ett tillstånd av att känna sig hel och odelbar. Vidare skriver Johansson (2005, s. 4f.) att personlig integritet har en nära koppling till identitet. Identitet handlar om kroppsliga och själsliga upplevelser av att vara en unik människa. Johansson (2005, s. 4) poängterar att en grundläggande utgångspunkt i diskussioner om identitetsutveckling är tron på att människor är beroende av andra människor, att det är i samspel med andra som vi utvecklar vår identitet. Då identitetsutvecklingen är något som sker i samspel med andra människor menar Johansson (2005, s. 4) att utvecklingen inte ska ses som

något fast. Identitetsutvecklingen ska istället ses som något som förändras och något som är kulturellt betingat. Likt identitet är även integritet ett fenomen som är kulturellt betingat och något föränderligt som upplevs och förhandlas i samspel med andra människor.

Rätten till personlig integritet handlar om att andra människor inte ska kränka din personliga sfär. Då identitet och integritet är föränderliga fenomen betyder det att den personliga sfären och de gränser som kommer med den är något som kan förändras. Då gränserna är föränderliga menar Johansson (2005, s. 4) att gränserna ofta både är svåra för personen själv att uttrycka samtidigt som de kan vara svåra för andra människor att upptäcka.

I likhet med Johanssons resonemang argumenterar Covaleskie (2011, s. 308) för att identitet och integritet är två fenomen som är tätt sammanflätade. En diskussion om integritet blir enligt Covaleskie meningslös om du inte kan reflektera över dig själv som person och din identitet. Vidare skriver Covaleskie (2011, s. 308f.) att integritet handlar om att veta vilken ståndpunkt man har vid moraliska dilemman. En persons integritet styrs av moraliska principer och det är ur de här personliga principerna som integriteten formas.

Sammanfattningsvis pekar den tidigare forskningen mot att integritet och identitet inte går att skiljas åt (Johansson, 2005 & Covaleskie, 2011). Covaleskie (2011, s. 309) lägger till ytterligare en dimension i diskussionen när han argumenterar för att även personliga reflektioner över moral ligger till grund för hur en persons integritet formas och kommer till uttryck.

Etik och moral, viktiga begrepp i diskussioner om integritet

Covaleskie (2011) argumenterade för att integritet, identitet och moral är fenomen som är tätt sammanflätade med varandra. I likhet med Covaleskies argument för att moralen ligger till grund för hur en person väljer att agera har Karlsson (2018, s.18) i sin avhandling undersökt hur moraliskt arbete kommer till uttryck i förskoleverksamhet. Fokus i studien har legat på det moraliska arbetet barn gör sinsemellan och det moraliska arbete som görs mellan barn och vuxna i den vardagliga verksamheten på förskolan. Karlsson (2018, s. 17) skriver att moral ofta ses som något som finns inuti människor, en karaktärsegenskap, men Karlsson menar att moral istället bör ses som ett fenomen som skapas i interaktion med andra. Moral skapas till exempel i bedömningar av andras agerande och i resonemang kring hur man bör eller inte bör agera och detta gör vi tillsammans med andra. Vidare skriver Karlsson (2018, s. 17) att moralbegreppet ur ett interaktionistiskt perspektiv betonar en mer praktisk syn på moralarbete, moral blir då alltså inte något abstrakt som finns inuti människan utan något som aktivt

görs i samspel med andra. Karlsson menar att moral ur det här perspektivet kan handla om hur man förhandlar om regler, hur man visar att man håller med någon, att man inte håller med någon eller när man förhandlar om vad som är rätt och fel i interaktion med andra.

Studiens resultat visar att barn är aktiva skapare av moral. Barn gör ett moraliskt arbete i många olika situationer i förskolan och moral skapas i interaktion med andra. Karlsson (2018, s. 94) menar att barns skapande av moral är en del i deras socialiseringsprocess i förskolan. Barn gör moral i möten med vuxna på förskolan och de vuxna på förskolan skapar även dem moral. De vuxnas moral grundar sig i normer och den värdegrund som uttrycks i läroplanen, som ingår som en del i förskolans moraliska uppdrag (Karlsson, 2018, s. 82). Här menar Karlsson att det kan ske en krock när barnens moral inte stämmer överens med de vuxnas moral. Då barnen befinner sig i en underordnad position gentemot vuxna blir en viktig slutsats i studien att de vuxna bör skaffa sig kunskap om hur barn skapar och gör sin egen moral på förskolan. Det är viktigt för att sedan som vuxen kunna reflektera över hur man kan göra för att förena det moraliska uppdraget som beskrivs i läroplanen och samtidigt ta hänsyn och respektera barns egna moraliska ordningar de har skapat tillsammans i gruppen (Karlsson, 2018, s. 83, 95).

Liknande forskning har gjorts av Halvars-Franzen (2010, s. 20, 166) där hon undersökt hur barn skapar och förkroppsligar etik i deras möten med varandra. Forskningen berör också hur pedagogernas förhållningssätt kan möjliggöra eller begränsa barnens etiska möten. Halvars-Franzéns (2010, s. 179) resultat visar att barnen ständigt skapar och förkroppsligar etik. Etiken förkroppsligas i relation till sin omgivning och omgivningens villkor. Därför blir miljön runt omkring, pedagogernas förhållningssätt och andra barn faktorer som påverkar utgången. I relation till pedagogers förhållningssätt har Halvars-Franzén (2010, s. 112, 115f.) undersökt begreppet lyssnande i en utvidgad form, bland annat beskrivs ett fysiskt lyssnande där pedagogen lyssnar med hela sin kropp. Pedagogerna använder sina kroppar för att lugna, trösta och för att begränsa barnens rörelsemöjligheter med motiveringen att skapa en trygghet eller för att möjliggöra samtal eller för att stoppa rörelse. Det kroppsliga lyssnandet kopplas i undersökningen ihop med ett öppet lyssnande och närvarande pedagoger.

Forskningen som undersöker begreppen etik och moral pekar alltså på att etiken är något som förkroppsligas i mötet med andra människor. Kroppen gör etik och en viktig grund i görandet är personens förhållningssätt (Karlsson, 2018 & Halvars-Franzén, 2010).

Delaktighet och inflytande

Barns delaktighet och inflytande är begrepp forskare har försökt att beskriva och tydliggöra hävdar Eva Melin i sin doktorsavhandling *Social delaktighet i teori och praktik* (Melin, 2013, s. 4). I avhandlingen redogörs olika perspektiv på barns delaktighet och vad begreppet innebär. Något som noteras är att när förskollärare får frågor om vad begreppet delaktighet i förskolan innebär påpekar lärarna ofta omständigheter som barns trivsel i gruppen och huruvida de kan behärska den dagliga verksamheten på förskolan. Dessa påståenden visar att det finns olika sätt att uttrycka delaktighet (Melin, 2013, s. 3, 183). De perspektiv på barns delaktighet som knyter an till vår studie är: förhållandet mellan individ och samhälle eller delaktighet i rollen som medborgare då förskolan kan tolkas som en del av det offentliga samhället där barnen är medborgare (Melin, 2013, s. 4).

Delaktighet kopplat till förhållandet mellan individ- och samhällsperspektivet kan beskrivas som en samhällsnorm där social rättvisa tar stor plats och är därför inskrivet i läroplanen för förskolan. Barnet ses som en aktiv medborgare och detta synsätt kan kopplas till politiska beslut där alla medborgare ska inneslutas i samhället (Melin, 2013, s. 4). I överensstämmelse med läroplanen blir således förskolan en politisk institution med politiska mål att sträva mot (Melin, 2013, s. 21).

Frågan om barns delaktighet och förhållandet mellan individ och samhälle knyter an till FN:s konvention om barns rättigheter som Sverige har anslutit sig till (Melin, 2013, s. 4). Artikel 12 i FN:s konvention om barns rättigheter lyder: ”Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad” (Melin, 2013, s. 7). Med detta citat som bakgrund menar Melin att då barnkonventionen uppger att barnen är samhällsmedborgare, om än potentiella sådana ska de därför få sina rättigheter delgivna i sin utbildning (Melin, 2013, s. 8). Från och med att Sverige ratificerade barnkonventionen har barns delaktighet blivit betydande för alla läroplaner för skolan, och då i form av en norm där avsikten är att stärka barns rättigheter i samhället. För att barns delaktighet och rättighet att uttrycka sina åsikter och bli lyssnade på ska bli möjliga krävs specifika förutsättningar. En förutsättning är att barn och vuxna ses som likställda i beslutsfattande. För att åstadkomma detta krävs ömsesidigt erkännande och respekt i sociala processer mellan barn och vuxna (Melin, 2013, s. 8, 183).

Ytterligare beskrivningar i avhandlingen tyder på att det är svårt för samhällsorganisationer som rör barn att införa FN:s konvention om barns rättigheter, då konventionen rubricerar artiklar som både gäller barns rätt till trygghet, omsorg och skydd och samtidigt understryker att barnen ska vara agerande personer. Denna ambivalens leder till att barn är i de vuxnas makt vad gäller rätten till delaktighet i organisationerna. Vuxnas barnsyn och föreställningar om barn, och deras rätt till att bli tagna på allvar och få sin röst hörd har en direkt koppling till huruvida barnen får vara delaktiga i diverse sociala aktiviteter och beslut i verksamheten på exempelvis förskolan (Melin, 2013, s. 202). Studiens resultat visar även att fokus behöver flyttas från barnen och huruvida delaktighet förstås som en egenskap hos dem där barnen ses som delaktiga när de gör sin röst hörd och tar plats. Blickfånget bör istället riktas mot hur vuxna kan påverka villkoren för barns delaktighet på förskolan då studien har belyst komplexiteten och tolkningsbarheten i uppfattningen om barns delaktighet (Melin, 2013, s. 203).

Annan forskning som knyter an till barns delaktighet och inflytande är Anette Emilsons avhandling *Det önskvärda barnet*. Avhandlingen syftar till att undersöka fostran uttryckt i kommunikationen mellan lärare och barn i förskolan med fokus på förskolan som pedagogisk praktik (Emilsson, 2008, s. 15–17). Delaktighet i denna avhandling beskrivs som ett begrepp med många beståndsdelar. Dessa inbegriper acceptans, egna beslut och engagemang, inflytande hör även det hemma i denna kategori om än underordnat (Emilsons, 2008, s. 29–31). Begreppen delaktighet och inflytande smälter samman i många avseenden men det tål att poängteras att i Emilsons avhandling är begreppet inflytande underordnat delaktighet och innefattar endast sådana situationer där barnet kan vara med och påverka genom att göra sin röst hörd, få respekt samt bli uppmärksammas för sin egen skull. Med andra ord definieras inflytande i denna forskning som barnets möjlighet till egna initiativ och egna val. Delaktighet å andra sidan definieras som den egna individens vilja att vara delaktig parallellt med förutsättningar omgivningen erbjuder för att kunna vara delaktig (Emilsson, 2008, s. 29, 31).

Sammanfattningsvis står delaktighet och inflytande med som mål i förskolans läroplan och är demokratiska ideal. Begreppen kan tolkas som att barnen ska vara aktiva deltagare i förskolan och därmed kunna påverka sin situation (Emilsson, 2008, s. 28). I likhet med Melins slutsatser ger Emilsons studier belegg för att vuxna har stor inverkan på huruvida barnen får, eller ges inflytande i förskolans verksamhet samt att begreppen inflytande och delaktighet har stor tolkningsvariation, och ges skilda innebörder i olika kontexter (Melin, 2013, s. 202f.; Emilsson 2008, s. 28f.). Emilsson och Melin är trots detta båda samstämmiga i påståendet om att delaktighet och inflytande är en rättighet för barnen och därför är verksamma pedagoger på förskolan skyldiga att ta det i beaktande (Emilsson, 2008, s. 2, 30; Melin, 2013, s. 4).

Omsorg i förskolan

Löfdahl och Folke-Fichtelius beskriver i en artikel begreppet omsorg och hur förskollärare och förskolechefer förhåller sig till begreppet i arbetet med dokumentation för att främja förskolans kvalitetsarbete (Löfdahl & Folke-Fichtelius, 2014, s.1). Enligt författarna har begreppet omsorg genom tiderna debatterats och diskuterats inom olika forskningsfält. Det visar sig således att omsorgsbegreppet har starka kopplingar till kvinnodominerande yrkeskategorier inom vård, förskola och skola (Löfdahl & Folke-Fichtelius, 2014, s. 2). Artikeln beskriver tre olika definitioner av begreppet omsorg. Dessa är omsorg som verksamhet eller aktivitet samt omsorg som förhållningssätt. Omsorg som verksamhet kan förklaras som det fysiska arbetet som innefattar matning, tvätt, blöjbyten samt annan fysisk skötsel. Omsorg som förhållningssätt beskrivs som ett inre psykiskt händelseförlopp som innefattar bekräftelse av en annan människa, samt att stötta en persons utveckling (Löfdahl & Folke-Fichtelius 2014, s. 3).

Genom historien har omsorg som begrepp haft en mindre viktig roll inom förskolan och associerats med kroppsliga behov och senare även som ett mer diffust förhållningssätt i förskolans vardagsrutiner. Till följd av den historiska bakgrunden skulle senare omsorgen komma att inbegripa barns kognitiva förmågor, och på 90-talet fabricerades därför starka kopplingar mellan lärande och omsorg. I och med detta försvann dikotomin mellan kropp och psyke från förskolans styrdokument (Löfdahl & Folke-Fichtelius 2014, s. 3f.). Gemensamma mönster som framkom i artikeln var att förskollärarna ser omsorgen som en del i sitt uppdrag, men att den är svår att sätta ord på. Vidare beskrivs personalens professionella strategier i fråga om problem med att synliggöra omsorgen. Resultaten visar att pedagogerna använder sig av två olika strategier för att komma undan att synliggöra omsorgen på förskolan och dessa är flyktstrategier och transformeringsstrategier (Löfdahl & Folke-Fichtelius, 2014, s. 10f.). Flyktstrategi beskrivs som ett sätt att fly undan en situation som känns övermäktig i fråga om att dokumentera och sätta ord på omsorgsarbetet. Genom att byta arbetsuppgifter när de känns för tunga, börja arbetet med de äldre barnen och avvärja anmärkningar på omsorgsarbetet genom att poängtera det omsorgsarbete som är planerat på förhand finner pedagoger vägar att slippa dokumentera omsorgsarbetet. Transformeringsstrategi visar sig vara den vanligaste strategin och yttrar sig via att pedagogerna benämner situationer de tolkar som omsorg till andra mätbara termer som utveckling och lärande. Detta tycktes yttra sig i situationer som tvätt och måltider då pedagogerna beskrev dessa situationer i termer av förmågor, kunskaper och lärande (Löfdahl & Folke-Fichtelius, 2014, s. 11).

Agneta Jonsson hävdar att förskollärares sätt att kommunicerar med de yngsta barnen på förskolan medverkar till deras lärande. Hon beskriver kommunikationen som ett förhållningssätt där pedagogen ska vägleda barnet genom visad empati och lyhördhet. Detta förhållningssätt kan vävas samman med omsorgsbegreppet då kommunikationen förskolläraren använder sig av har inverkan på hur barn tar till sig ny kunskap. Vidare beskriver Jonsson läraren och hur denne möjliggör barnens lärande genom att vara en samarbetspartner med ett specifikt ansvar för kunskapsförmedlingen. I denna situation beskrivs kommunikationen mellan vuxen och barn som kärnan för god omsorg (Jonsson, 2016, s. 2, 4). I likhet med dessa resonemang belyser hon vikten av förskollärarens kompetens beträffande att ta till vara på de yngre barnens uttrycksätt, då det annars kan finnas en risk att barnen blir missförstådda i sin kommunikation. Denna aspekt blir av betydelse då förskolans läroplan lämnar stort utrymme för egna tolkningar i utförandet av strävansmålen och däribland omsorgen (Jonsson, 2016, s. 3).

Teoretiska utgångspunkter

I följande kapitel kommer vi att ge en inblick i de teoretiska antaganden studien vilar på. Vi har valt att utgå från två olika teoretiska perspektiv för att genom dessa kunna söka en så bred förståelse för de intervjuade förskollärarnas utsagor som möjligt. Det första teoretiska antagandet är teorier om makt. De teorier om makt som kommer att presenteras är Michel Foucaults tankar om makt och maktrelationer, men vi har även valt att använda ett annat, om än Foucaultinspirerat, perspektiv på makt som benämns *vänlig maktutövning* (Bartholdsson, 2008). Detta för att nyansera maktperspektivet och göra det mer relevant för förskola och därmed för vår studie.

Det andra teoretiska antagandet är John Bowlbys och Mary Ainsworths teori om *anknytning*. För detta ändamål har vi valt Bowlbys bok *En trygg bas* (2010) där han valt att betona vissa delar av anknytningsteorin. Samt Leif Havnesköld och Pia Risholm Mothanders bok *Utvecklingspsykologi* (2009) där de framför Bowlbys och Ainsworths arbete och exemplifierar detta med annan forskning som sammankopplas till anknytningsteorin.

Perspektiv på makt

Foucault – vad är makt ?

En av de mest inflytelserika personerna till teorier om hur makt verkar i samhället var filosofen och historikern Michel Foucault och han menar att makt är någonting som existerar överallt (Dolk, 2013, s. 26). Foucault var intresserad av individerna som drabbades av makten, inte maktutövarna. I och med detta är Foucaults resonemang ständigt relevant då hans maktteori blir ett verktyg att värdera andra globala maktteorier med och koppla dessa till människors vardagliga liv (Foucault, 2003, s. 20). Foucault poängterade att makt inte är statiskt, utan någonting dynamiskt som hela tiden förändras och som skapas i varje relation (Foucault, 2003, s. 20; Nilsson 2008, s. 86, 91). Makt verkar inte bara i former av förtryck, alltså i form av förbud, lagar eller uteslutningar utan den kan också skapa kunskaper och sanningar. Dessa kunskaper och sanningar påverkar sedan människors handlingar och attityder. Därför menar Foucault att makten i första hand verkar genom normer. Normer verkar genom att människor omedvetet eller medvetet anpassar sina känslor och sitt sätt att tänka efter dem. På så sätt är normer kopplade till makt, men då normerna verkar i människors sätt att tänka, genom deras önskningar, blir makten ofta osynlig. Vidare menar Foucault att makt och maktrelationer kan beskrivas som ojämlika styrkeförhållanden. Dessa förhållanden är på ett sätt stabila men eftersom makten har sitt ursprung i mänskliga relationer och interaktioner, är maktrelationerna också något föränderligt (Dolk, 2013, s. 26f.).

En viktig del i Foucaults tankar om makt består av att se makten som en produktiv drivkraft, makten producerar vetande men en av maktens verkningar är att den även producerar individer, alltså subjekt. Individen står inte i förhållande till makten utan är istället en effekt av den, enligt Foucault (Nilsson, 2008, s. 88). Vidare menar Foucault att det inte nödvändigtvis behöver finnas ett samband mellan makt och våld, snarare tvärtom. Om maktrelationer främst hade tagit sig uttryck i form av våld eller förtryck skulle makten blivit mycket mindre tolererad. I stället menar Foucault att effektiviteten av makten är beroende av hur väl dess mekanismer är dolda. Dessa mekanismer består av, och kan hittas i mindre framträdande drag och i små vardagliga uttryck och vill man undersöka hur makten verkar är det i dessa små mekanismer som fokus ska ligga (Nilsson, 2008, s. 88f.).

Foucault – disciplinära makten

Foucault menar att makt i det moderna samhället handlar om normalisering snarare än straff och kontroll. Normalisering beskrivs som en process där man med olika medel vill återställa,

eller anpassa någon eller något till det som anses vara det normala i just det sammanhanget. Normer och normalisering hör hemma inom den disciplinära makten som återfinns i bland annat fängelser och skolor. Den disciplinära makten verkar alltså genom att människor anpassar sina tankar och sina viljor efter rådande normer (Nilsson, 2008, s. 90f.). Foucault beskriver disciplinens historiska tidpunkt som en konst där kontroll att hantera en persons kropp uppstår. Detta gäller inte bara kroppens olika förmågor eller resignation utan syftar till att skapa ett förhållande som gör människan lydigare ju dugligare de är, och vice versa (Foucault, 2003, s. 176). Vidare beskriver Foucault att disciplinen startar genom att organisera människorna i rummet och det finns flera tekniker för detta ändamål. Ofta krävs en sluten miljö och skapandet av en särskild plats exempelvis en skola. Den slutna miljön behöver bearbetas för att kunna vara en disciplinär verksamhet och en princip att organisera rummet med beskriver Foucault som inrutningens princip. Alla individer i organisationen får en egen plats, och alla platser i organisationen finns till för individen. Syftet är att undvika grupperingar och förebygga kollektivt besättande. Det gäller att förhindra att individerna förflyttar sig utan mål eller försvinner utom kontroll. Att hålla reda på alla individer blir viktigt och att veta vilka som är närvarande eller inte samt att etablera god kommunikation och bryta dålig. I detta sammanhang övervakas, uppskattas och bedöms vars och ens beteende och belönas eller straffas därefter (Foucault, 2003, s. 180–183).

Bartholdsson – vänlig maktutövning

Normalitet

Åsa Bartholdsson (2008, s. 7, 9) har i sin avhandling undersökt den sociala process genom vilken en elev i skolan konstrueras. Bartholdsson har undersökt vad normalitet i skolan är och vem som egentligen definierar normalitet samt de styrningstekniker och maktrelationer som påverkar hur eleven formas. Bartholdsson (2008, s. 9) menar att normalitetsbegreppet gör två saker, för det första beskriver det de typiska och för det andra utgår normalitetsbegreppet från antaganden om hur det borde vara. Begreppet den föreskrivande normaliteten används för att beskriva normaliteten som utgår från hur det borde vara, det är något som bygger på bestämda värden i ett bestämt samhälle vid en bestämd tidpunkt. Det kan också beskrivas som det handlingsutrymme som finns inom olika områden för det som räknas som acceptabelt uppträdande och ett exempel är ordningsregler i skolan. Den föreskrivande normaliteten beskrivs som moralisk till sin karaktär (Bartholdsson, 2008, s. 10f.). Bartholdsson (2008, s. 12) definierar normalitet som uttalade och outtalade föreställningar och förväntningar på önskvärt

beteende i ett sammanhang. Normalitet är också en dynamisk process som formas av det sociala och kulturella sammanhang vi befinner oss i. I och med den definitionen blir normalitet inte någonting naturligt, utan en process som måste erövrats och som ständigt förhandlas och omförhandlas tillsammans med sin omgivning.

Socialisationsbegreppet

Bartholdsson (2008, s. 14) menar att i diskussioner om normalisering blir också socialisationsprocessen intressant. Socialisation är den process som tränar en människa i de kompetenser som är relevanta i just det sociala och kulturella sammanhang personen lever i. Det kallas för socialiseringsprocess och genom den lär sig personen en sort kulturell kompetens. Bartholdsson (2008, s. 14) menar att socialisationsbegreppet består av två sammankopplade aspekter. Den ena är socialisationsprocessen som en del i intersubjektivitetsutvecklingen som innebär en människas möten och relationer till andra som ligger till grund för hur den personen kommer att uppfatta världen samt skapa mening. Den andra aspekten är socialisationsprocessen som formade och uppfostrande, där den vuxnes värderingar och föreställningar avgör vilket syftet och målen är med barnens utveckling. Det här är en åldershierarkisk modell där de vuxna äger tolkningsföreträdet över barnen (Bartholdsson 2008, s. 15f.). Vidare menar Bartholdsson (2008, s. 16) att inom den här aspekten av socialisationsprocessen finns också disciplinerande praktiker där ett visst bestämt kunskapsinnehåll ska förmedlas. Bartholdsson (2008, s. 16) menar att den svenska skolans styrdokument är ett exempel på detta där syftet är att fostra barnen till ett visst sorts barn som sedan blir en viss sorts vuxen, alltså fostras barnen till en viss sorts normalitet.

Den vänliga maktutövningen

Enligt Bartholdsson (2008, s. 17) påverkas socialisationen starkt av de maktförhållanden och relationer som finns i skolan. Därför blir det intressant att undersöka Bartholdssons definition av maktbegreppet i relation till skolan. Bartholdsson (2008, s. 17) definierar makt, i enighet med Foucault, som något som utövas, det är inte någonting som man äger. Makt utövas genom att en aktiv handling utförs där syftet är att få kontroll över någon annans handlingar. Vidare skriver Bartholdsson (2008, s. 17) att en person formellt kan äga rätten till att utöva makt och den formella rätten fastslås till exempel genom det samhällsuppdrag en lärare besitter. Ytterligare ett exempel på när någon äger rätten till att utöva makt är det generella och kulturella mandatet som vuxna i allmänhet besitter över barn. Dock poängterar Bartholdsson (2008, s. 17)

att för att maktrelationerna ska fungera räcker det inte bara med att någon äger den formella rätten att utöva makt, utan dessa maktrelationer måste dessutom legitimeras av de personer som ska styras. Det här betyder enligt Bartholdsson (2008, s. 17) att eleverna i skolan måste underordna sig lärarens auktoritet utan att ifrågasätta den.

Skolan och lärarens arbete ska vila på en demokratisk grund där våld och tvång inte hör hemma. För att ett demokratiskt arbetssätt ska vara möjligt är en utgångspunkt att lärande ska byggas på elevers lust, vilja och nyfikenhet till att utforska. Bartholdsson (2008, s. 18) problematiserar detta och ställer sig frågan hur lärare hanterar detta uppdrag när det finns elever som gör motstånd och som saknar lusten och nyfikenheten att själva ta ansvar för sitt lärande. I Bartholdssons (2008, s. 18) studie blir svaret på hennes fråga att lärarna använder sig av normaliserande styrningstekniker för att utöva makt. Makten utövas med vänliga och omsorgsorienterade medel. Enligt Bartholdsson (2008, s. 18) kan maktutövning i skolan förstås som tekniker för styrning. Dessa tekniker är ofta mjuka och diskreta och de uppfattas inte alltid som maktutövning. Detta beskrivs av Bartholdsson (2008, s. 18) som symboliskt våld, en alternativ dominansform till öppet våld. Utifrån Bartholdssons (2008, s. 17f.) definition av makt och styrning i skolan blir normalitet här någonting som gynnar individen och ses som ett vänligt mål, ett ideal. Detta ideal eftersträvas och är något som alla vill leva upp till.

Vänlig maktutövning handlar enligt Bartholdsson (2008, s. 186) alltså om normen om den gode läraren. Att vara lärare handlar idag om att på ett omsorgsorienterat och demokratiskt arbetssätt styra och möta barn. Bartholdsson har bland annat hittat två tekniker som är särskilt lämpade för den här typen av styrning. Den ena är utvärdering som socialiseringsverktyg vilket Bartholdsson (2008, s. 186f.) beskriver som ett normaliserande verktyg där alla elever styrs mot samma mål, nämligen idealbilden av den ansvarsfulla och oproblematiske men dock ändå unika individen. Den andra tekniken handlar om känslorarbete, eleverna i skolan måste lära sig att vilja det som skolan och skolans styrdokument tvingar, de måste alltså vilja och kunna leva upp till den normen. De elever som gör motstånd, som utmanar ordningen och som inte behärskar sin position i maktstrukturen är alltså de som kan hota systemet om vänlig maktutövning och synliggöra den annars osynliga och diskreta maktutövningen. Sammanfattningsvis innebär en vänlig maktutövning idealbilden av den gode läraren. För att den ska vara möjlig att leva upp till förutsätts att eleverna uppträder på ett sätt som är förenligt med de positivt sanktionerade normerna som finns i strukturen, annars riskerar strukturen att falla.

Anknytningsteorin

Anknytningsteorin är sprunget ur Bowlbys arbeten som han skrev under 1960 och 1970- talet i London, som även är staden där han föddes och senare studerade till läkare och psykoanalytiker (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 181). Startpunkten för Bowlbys intresse att bygga vidare på den redan etablerade psykoanalytiska teorin kom med att han uppmärksammade att barn generellt sett verkade ha specifika beteenden och behov vid specifika åldrar och detta ville han få en teoretisk förklaring på. Han ansåg att barnens beteende stämde väl överens med sina egna observationer och annan aktuell forskning och biologi under samma tid. I och med detta började han intressera sig för medfödda beteendemönster hos andra djurarter som ledde till nya insikter och utvecklingen av det vi idag kallar anknytningsteorin (Bowlby, 2010, s. 15).

Anknytningsteorin kan beskrivas som de nära och känslomässiga relationer som är av betydelse för ett barns utveckling, och som används för att förstå och läsa av barns tidiga affektbetonade beteende. Har ett barn anknytning till en annan människa betyder det att barnet är villigt att eftersträva närhet och förbindelse till denna individ under särskilda villkor och detta beteende har en särskild biologisk funktion, nämligen skydd. Anknytningsteorin kan därför förenklat beskrivas som en ansats att försöka förklara de långvariga men även flyktiga förbindelser barn och vuxna bildar till vissa personer. Anknytningsteorin används dessutom som ett verktyg för att uppskatta och bedöma barns blivande socioemotionella anpassning. Detta genom att se förklaringar av olika beteenden genom att tolka trauman barn upplevt i tidig barndom och hur dessa potentiellt sett kan påverka barnen på både lång och kort sikt (Bowlby, 2010, s. 51f.,146; Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 180f.).

Anknytningsbeteende

Anknytningsbeteende är ett begrepp inom denna teoribildning som beskriver ett beteende hos människan som innefattar alla former av handlande som leder till att en person får eller bevarar närhet till en annan människa som för denne är identifierad som bättre kapabel att klara av världen. Anknytningsbeteendet hos ett barn aktiveras tydligast när barnet är rädd, trött eller sjukt och visar sig genom att barnet söker tröst och omvårdnad. Bowlby menar att ett anknytningsbeteende är som starkast i den tidiga barndomen, men att detta beteende finns hos människan genom hela livet och är en biologisk skyddsmekanism hos flera arter inklusive människan (Bowlby, 2010, s. 50). En grundpelare inom anknytningsteorin är enligt Bowlby de nära emotionella banden individer knyter till varandra genom att ge och få omsorg. I en vuxen-

barn relation där den vuxne är omsorgsgivare och barnet omsorgssökande fungerar detta som ett komplement till anknytningsbeteendet och är en grundläggande del av människans natur som startar vid födseln och är ett tecken på god psykisk hälsa (Bowlby, 2010, s. 146).

Preferenshierarki

Preferenshierarki är ett begrepp som innebär att de allra flesta barn föredrar en person att rikta sitt anknytningsbeteende mot när de behöver närhet. Är inte den primära anknytningspersonen där vänder barnet sig till den näst bästa, och finns ingen person barnet känner tillhörighet med åtkomlig kan barnet komma att vända sig till en främmande person. Barnet kan alltså om omständigheterna kräver anpassa sitt anknytningsbeteende till situationen. Dock bör det poängteras att den starkast bestående anknytningen hos barn endast gäller ytterst få personer, och för de allra flesta ingår modersgestalten i denna kategori (Bowlby, 2010, s. 52). En liknande beskrivning av detta fenomen beskriver Havnesköld och Risholm Mothander när de redogör för alternativa anknytningspersoner som betonar barns relation och anknytning till förskolepersonal (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 193).

Trygg bas

Mary Ainsworth var John Bowlbys kollega och tillsammans var de grundarna av anknytningsteorin. Ainsworth var på 50-talet utbildad klinisk psykolog och studerade under ett antal år mödrar och spädbarns tidiga utveckling av samspel. Hon blev fascinerad av hur barnen använde sina mödrar som en trygg bas i deras utforskande av omgivningen. Det hon såg var att under gynnsamma omständigheter beger sig barnen ut på egen hand för att utforska, för att sedan efter en stund komma tillbaka till sin mamma. Om mamman inte var närvarande av olika anledningar blev barnens utforskande mer begränsat eller avstannade helt. Genom Ainsworth och andra forskares likstämmiga resultat kunde de dra slutsatsen att en hängiven modersgestalt bidrar till barnets trygghet och mod till att kunna utforska omvärlden. I detta sammanhang myntade hon begreppet en *trygg bas* som också Bowlby valde att namnge sin bok (Bowlby, 2010, s. 5) och som han även använde sig flitigt av för att förklara och förstå hur en människa utvecklas känslomässigt genom hela livet (Bowlby, 2010, s. 68f.).

Metod

I följande kapitel presenteras den metod som ligger till grund för studien, vilka urval som gjorts och varför, en beskrivning av hur studien genomförts och en beskrivning av analysprocessen. Vidare görs en redogörelse över arbetsfördelningen oss författare emellan samt en metodreflektion. Avslutningsvis redogörs de forskningsetiska regler studien reglerats efter.

Metodologiska utgångspunkter

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod i vår studie då syftet var att genom förskollärarnas beskrivningar undersöka deras förhållningssätt till barnens integritet kopplat till sovvilan i förskolan. Patel och Davidsson (2011, s. 14) menar att om syftet med studien är att tolka och förstå människors upplevelser eller underliggande mönster är en kvalitativ inriktning på forskningen att föredra. Vidare menar Patel och Davidsson (2011, s. 14) att den kvalitativa metoden utmärks bland annat av att datainsamlingen består av sådana data som Patel och Davidson benämner som ”mjuk”. Den mjuka datan består i denna studie av intervjuer och tolkande analyser av det insamlade materialet. Genom den kvalitativa forskningsansatsen försöker inte forskaren förutsäga någonting genom orsak och verkan utan den kvalitativa forskaren använder sig av ord och bilder för att redogöra resultatet (Kullberg, 2014, s. 58f.). Vidare menar Kullberg (2014, s. 17, 77, 82) att teorier kan uppstå ur analyser av de deltagandes utsagor och agerande i ställning till olika innehåll. Det finns alltså en öppenhet till hur individer uppfattar och förstår olika fenomen. Därmed var denna forskningsansats att föredra i vår studie då syftet, som nämnt ovan, var att tolka och förstå förskollärarnas beskrivningar av fenomenet integritet under sovvilan.

Intervju och urval

Som nämnts ovan valdes intervju som datainsamlingsmetod för studien. Totalt genomfördes sex stycken intervjuer med sex olika förskollärare och varje intervju varade i cirka 30 minuter. För att få en så bred bild av vårt ämne som möjligt, inom tidsramen för vår studie, valdes förskollärare från sex olika förskolor i Stockholmsområdet. Vi har valt att endast intervjua förskollärare och motiveringen till det är att det var just förskollärarnas tankar och beskrivningar av förhållningssätt och metoder som var relevanta för vår studies syfte och för vår kommande roll som förskollärare.

Intervjuer i sig är en teknik som syftar till att insamla information i form av olika frågor och syftet med en kvalitativ intervju är att upptäcka och identifiera uppfattningar hos den intervjuade om ett visst fenomen (Patel & Davidson, 2011, s. 73, 83). Då syftet med studien var att undersöka förskollärarnas egna beskrivningar av fenomenet integritet genomfördes kvalitativa intervjuer där förskollärarna hade stor frihet att svara utifrån egna tankar och erfarenheter. Majoriteten av frågorna i intervjun var öppna, någonting som Kullberg (2014, s.19) menar är en förutsättning om intervjuaren är intresserad av den intervjuades förståelse och tankar om ett visst fenomen. Även Patel och Davidsson (2011, s. 81) poängterar att kvalitativa intervjuer i stort sett alltid har en låg grad av strukturering. Med strukturering menar Patel och Davidsson det utrymme frågorna ger intervjupersonen att kunna svara och tolka fritt. De kvalitativa intervjuerna som genomfördes i studien kan beskrivas som semistrukturerade intervjuer. En semistrukturerad intervju är enligt Patel och Davidsson (2011, s. 81f.) en intervju där intervjupersonen har en stor frihet i att utforma sina egna svar och frågorna behöver inte komma i en bestämd ordning. I vår studie utgick vi från ett färdigskrivet intervjuunderlag (se bilaga 2) dock ställdes inte alla frågor i samma ordning. Det förekom viss variation av frågornas ordning och följdfrågorna varierade. Denna variation som förekom grundar sig i att intervjupersonerna svarade på olika sätt samt att vår ambition med intervjun var att skapa ett samtal mellan intervjuare och intervjuperson, någonting som Patel och Davidsson (2011, s. 82) menar är en central del i en kvalitativ intervju.

Genomförande och analys

I studiens inledande skede skickade vi ut mail för att komma i kontakt med förskollärare där vi kort beskrev studiens syfte och ställde frågan om de ville delta i studien. Ganska snart märkte vi att det var svårt att få respons på mailet och de förskollärare som valdes ut för intervjuerna var de första sex som visat intresse av att delta. Intervjuerna utfördes under tre veckors tid på förskollärarnas respektive arbetsplats. Både Jenny Eriksson Good och Cornelia Åkesson var närvarande under samtliga intervjuer och turades om att anteckna och leda intervjun. Intervjun spelades in och efteråt transkriberades den ordagrant. Transkriberingen genomfördes så snart som möjligt efter varje intervjutillfälle och skrevs därefter ut. Då vi genomfört en kvalitativ bearbetning av materialet har vi också skrivit analyser löpande under studiens gång vilket har gagnat oss i uppsatsskrivandet då det har gett oss nya idéer om hur vi kunnat gå vidare (Patel & Davidson, 2011, s. 121). Detta gjordes bland annat genom att vi direkt efter varje intervju skrev en sammanfattning och reflektion över svaren. När alla intervjuer var genomförda analyserades materialet genom att vi sökte efter nyckelord och gemensamma mönster utifrån

förskollärarnas beskrivningar av deras arbete. Dessa mönster analyserades sedan och presenteras under kapitlet analys. Funna mönster analyserade utifrån egna tolkningar samt de två teoretiska perspektiven studien vilar på.

Arbetsfördelning

Studien har genomförts som ett samarbete mellan Jenny Eriksson Good och Cornelia Åkesson från början till slut och majoriteten av kapitlen i uppsatsen har skrivits gemensamt. Under kapitlet tidigare forskning har vi skrivit två rubriker var och under kapitlet teoretisk utgångspunkter har Cornelia Åkesson skrivit om de två perspektiven på makt och Jenny Eriksson Good har redogjort för anknytningsteorin. Kapitlet analys har delats upp och vi har skrivit hälften av analyserna var. Inledning, bakgrund, metod och diskussion samt slutsatser har skrivits gemensamt i ett nära samarbete med en jämn arbetsfördelning.

Metodreflektion

Valet att använda endast intervjuer som datainsamlingsmetod är någonting vi har reflekterat över. Patel och Davidsson (2011, s. 57) menar att i kvalitativa fallstudier där en mindre avgränsad grupp undersöks är det vanligt förekommande att forskaren använder sig av olika datainsamlingsmetoder, till exempel observationer och intervjuer, för att på så sätt få en bredare bild av problemområdet och därmed också öka trovärdigheten. Dock var vårt syfte med studien att söka förklaringar genom förskollärarnas egna beskrivningar av deras förhållningssätt kopplat till integritet och sovvilan och därför föll valet på att endast använda intervjuer som datainsamlingsmetod. För att öka trovärdigheten under genomförda intervjuer har vi båda två vid alla intervjuer varit närvarande vilket enligt Patel och Davidsson (2011, s. 104) är ett sätt att förstärka trovärdigheten. Ytterligare reflektion kring val av datainsamlingsmetod har handlat om lämpligheten att genomföra observationer under sovvilan på förskolan. Utifrån våra reflektioner anser vi att sovvilan är en intim och känslig aktivitet på förskolan. Då vår utgångspunkt i studien var barns rätt till integritet fann vi att vår närvaro skulle kunna uppfattas som ett intrång på barnens integritet och därför föll valet på att endast använda intervjuer.

Etiska överväganden

Genomförandet av studien är reglerat av etiska riktlinjer och genomgående under hela processen har hänsyn tagits till forskningsrådets fyra etiska principer. I enighet med informationskravet och samtyckeskravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 5-7, 9) har informerat

Samtycke inhämtats av alla intervjuade förskollärare genom mail där vi beskrev studiens övergripande syfte samt var den kommer publiceras så att de, om så önskas kan ta del av resultatet. Vidare i mailet informerade vi förskollärarna att deltagandet är helt frivilligt och kan avbrytas. Informerat samtycke har även inhämtats i form av muntlig information vid intervjutillfället. Vid intervjutillfället informerades även deltagarna om att det insamlade materialet endast kommer att användas i denna undersökning och ingenting annat detta i enighet med nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 14). I linje med konfidentialitetskravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 12) har alla namn på intervjuade förskollärare och deras förskola ändrats till fiktiva namn helt utan koppling till deras riktiga namn. Det inhämtade materialet har förvarats på ett sätt som hindrat obehöriga att ta del av det.

Resultat och analys

I följande kapitel redovisas studiens resultat. Resultatet kommer nedan att redogöras och analyseras utifrån våra två teorier, maktperspektivet och anknytningsteorin. Under vår bearbetning av materialet påträffades både likheter och skillnader utifrån de intervjuade förskollärarnas svar. Vi har funnit vissa gemensamma nämnare vilka vi finner intressanta för studies övergripande syfte som är att bidra med kunskap om integritetsfrågor i förskolan. Utifrån dessa gemensamma nämnare samt utifrån studiens teoretiska antaganden kommer resultatet nedan att analyseras och presenteras i form av mönster sorterade under rubriker.

Presentation av medverkande förskollärare

Materialet i undersökning består av sex intervjuer med sex olika förskollärare. Nedan följer en lista med förskollärarnas och förskolornas fiktiva namn som kommer att användas i analysen för att underlätta läsningen.

- Vera, förskolan Smörblomman
- Anna, förskolan Violen
- Karin, förskolan Solrosen
- Maria, förskolan Snödroppen
- Svea, förskolan Blåsippan
- Lana, förskolan Prästkragen

Begreppet integritet

Inom denna rubrik ryms förskollärarnas beskrivningar om vad integritet betyder för dem. Gemensamt för alla förskollärare var att när de fick frågan hur de personligen tolkade begreppet integritet upplevde de det som ett stort och svårdefinierat begrepp. Flera av förskollärarna uttryckte en osäkerhet inför att svara på frågan.

att, ja hur kan jag säga... att ha sin egen vilja, sina egna tankar om sin kropp, det man vill, det man inte vill och att det respekteras av alla runt omkring.

Förskolläraren Lana på prästkragen talar ovan om begreppet integritet som någonting som handlar om att ha sin egen vilja, sina egna tankar om sin kropp. Dessa personliga tankar ska respekteras av alla runt omkring, här beskrivs alltså en koppling mellan integritet och samspel med människor i omgivningen.

svårt ord... men asså jag kan känna att det är ett ord som att liksom det berör en själv om jag vill göra någonting så ska du inte liksom kanske eh man har en eh det är ingen annan som ska tala om vad du ska göra eller så

Även Förskolläraren Karin på Solrosen beskriver integritet som någonting som handlar om personliga tankar och en egen vilja samt att det är någonting som ska respekteras av människor runt om kring dig. Din integritet är alltså någonting som du själv bestämmer över, det är ingen annan som ska tala om för dig vad du upplever som okej eller inte okej.

Förskolläraren Vera på Smörblomman beskriver också integritet i förhållande till rätten att själv bestämma över sin kropp:

direkt tänker jag stopp min kropp eh den lilla handboken och att de handlar om eh ja nu ska du säga förlåt och eh du kan ju krama honom och klappa på honom... nja för att kanske om jag har slagit dej till exempel jag kanske inte vill säga förlåt just nu å du kanske inte vill ha mitt förlåt så de kanske man inte alltid behöver pracka på barnen.

Vad som framgår är att integritet har starka kopplingar till en persons egen vilja och egna tankar om sin kropp, integritet är också någonting som ska respekteras av personer i sin omgivning. Förskollärarna beskriver integritet i likhet med Johanssons (2005, s. 2, 14) definition av integritet som känslan av att känna sig hel och att ingen annan ska kränka din personliga sfär. Utifrån svaren ovan kan begreppet integritet tolkas som ett fenomen som handlar om rätten till att bestämma över sin egen kropp. Integritet kopplas också samman till en persons identitet då förskollärarnas beskrivningar handlar om en persons egna tankar och upplevelser. Integritet är

alltså någonting personligt och som kan se olika ut, någonting som också kan förändras. Någonting som också utmärkte sig var att flera av förskollärarna gjorde kopplingar mellan integritet och ett samspel med omgivningen. Integritet är alltså någonting som sker i mellanmänniskliga relationer. Integritetsbegreppet kan enligt de här beskrivningarna tolkas i enlighet med Johanssons (2005, s. 2, 4, 14) och Covalies (2011, s. 308f.) tankar om att integritet och identitet är nära sammanflätat samt att samspelet med andra är en viktig faktor i diskussioner om integritet. Vidare menade Johansson (2005, s. 4) att integritet och identitet ska ses som någonting som förändras och är kulturellt betingat.

Förskollärarna verkar mena att integritet är ett fenomen som är beroende av andra människor i omgivningen samt att det är någonting personligt och föränderligt. Det här kan betyda att människor runt omkring dig har en makt att kunna påverka huruvida du får din personliga och kroppsliga integritet respekterad eller inte. Det här är intressant därför att det stämmer väl överens med Foucaults tankar om hur makt är någonting som existerar överallt (Dolk, 2013, s. 26). Enligt Foucault är makten också dynamisk och skapas i varje relation och yttrar sig i människors handlingar och deras attityder (Foucault, 2003, s. 20).

Barnens integritet och förskollärarnas fysiska beröring under sovvilan

Under denna rubrik kommer förskollärarnas beskrivningar av hur de använder sig av fysisk beröring att redovisas och analyseras samt sättas i relation till barnens integritet under sovvilan.

Alla intervjuade förskollärare uttryckte att de på ett eller annat sätt använde sig av fysisk beröring när barnen skulle somna på vilan. Dock har vi kunnat tolka två aspekter av den fysiska beröringen som förskollärarna beskriver. Den ena aspekten är fysisk beröring för att skapa trygghet och lugn och den andra aspekten är fysisk beröring som en maktutövning. Här nedan beskriver Anna på Violen hur hon använder sig av klappar, buffar och att hålla barnets hand i syfte att lugna och skapa en trygghet:

vissa barn gillar att man klappar på pannan andra vill hålla handen, hand i rygglutet, buffande e ofta skönt med riktigt små barn. Ibland bara ligga där nära å ibland räcker det med en blick, att man ser, jag finns här jag ser dig

Karin på Solrosen beskriver även hon hur hon använder sig av fysisk beröring för att barnen ska bli lugna och komma till ro:

vissa barn vill att man kanske bara sitter å har en hand på å vissa vill att man ska klappa ibland kan vissa vilja att man ska ligga bredvid så att de e lite olika... vissa vill inte alls ha, de vill bara somna själva

Utifrån ovanstående beskrivningar använder sig förskollärarna av fysisk beröring för att skapa trygghet och närhet. Förskollärarna beskriver också att den typ av beröring de använder sig av ser olika ut och varierar från barn till barn. En del barn vill ha en hand på ryggen eller bli struket över pannan och andra barn vill inte ha någon beröring alls utan de somnar själva. Genom de här svaren kan vi tolka att förskollärarnas syfte med beröringen verkar vara att barnen ska känna sig trygga och att de ska kunna somna. Förskollärarna verkar också uttrycka en medvetenhet om att anpassa sitt sätt att klappa, eller inte klappa barnen utefter barnets vilja. Det kan tolkas i linje med att förskollärarna inte kränker barnets personliga sfär trots att sfären och integriteten är ett föränderligt fenomen som ser olika ut och dess gränser kan vara svåra att upptäcka (Johansson, 2005, s. 4). Den här aspekten av fysisk beröring under sovvilan stämmer väl överens med viktiga grundpelare inom anknytningsteorin. Anknytningsteorin beskriver de nära och känslomässiga relationer till andra människor som är av vikt för ett barns utveckling. Har ett barn anknytning till en annan människa innebär det att barnet vill vara nära den personen, under särskilda villkor, och det främsta syftet är att få skydd mot fara, alltså trygghet (Bowlby, 2010, s. 51f., 146; Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 180f.). Vidare menar Bowlby (2010, s. 146) att individer knyter nära emotionella band till varandra genom att få och att ge omsorg. En möjlig tolkning av förskollärarnas beskrivningar är att de ser sig själva som viktiga anknytningspersoner för barnen. Förskollärarna vet att barnen har en anknytning till dem och därför vill förskollärarna lyssna till barnens behov av att vara nära, men anpassat efter barnens egna viljor. Vidare kan situationen på sovvilan tolkas som en situation där de vuxne är omsorgsgivare och barnet är omsorgssökare och genom denna omsorgssituation knyter förskollärarna och barnen nära emotionella band till varandra i linje med Bowlbys (2010, s. 146) teori.

Den andra aspekten vi kunnat tolka ur våra resultat är fysisk beröring under vilan i form av maktutövning. På frågan hur pedagogerna är placerade under vilan och vilka tankar som ligger bakom svarade förskolläraren Karin på Solrosen så här:

eh lite där det behövs asså så för ibland kan de va Kalle som behöver lite extra, nu vill jag att du sitter här så, men man har några barn som vi måste sitta bredvid för annars e de den här jorjon upp å ner å som gärna springer iväg.

Ovan beskriver Karin att hon vet att det finns barn som hon måste sitta bredvid för att barnen inte ska springa iväg eller inte ligger stilla på sin plats. Karin beskriver att hon använder sin kropp för att förhindra ett visst typ av beteende, att springa iväg. Karin ger uttryck för att hon

anpassar sin närhet och fördelar den efter behov, ibland när barnen själva ber om närhet men hon fördelar den också efter ett behov som hon själv upplever sig se.

Nedan syns förskolläraren Veras på Smörblommans svar på frågan hur hon gör om ett barn har svårt att slappna av eller inte vill sova alls:

vi har som sagt ett nytt barn hos oss som inte ville någonting hos oss men verkligen behövde sova[...]eh å tillslut så blev det liksom så satt vi va ganska bestämda och liksom höll nere och efter en eller två minuter slappnade barnet av å då kan man ju börja trösta eh för i början fick barnet sitta upp för att det va de som kändes bäst men då satt hen å somnade så hära å vaknade vid varje ryck och hen var jätte trött och behövde liksom hjälp att komma ner

Ovan beskriver Vera hur hon genom att fysiskt hålla i barnet hindrar hen från att resa sig upp. Med hjälp av sin kropp hindrar hon, i likhet med Karin, en viss typ av beteende som av Vera inte verkar vara accepterat på vilan. Intressant här är att det verkar vara Veras tolkning av barnets behov som styr hennes agerande. Vera uttrycker att hon tror sig veta att barnet behöver sova, trots att barnet verkar ge uttryck för ett annat behov.

Utifrån ovanstående beskrivningar är vår tolkning att förskollärarna använder sig av fysisk beröring och fysisk närhet som ett medel för att kontrollera barnen. Inom denna aspekt av fysisk beröring under sovvilan är vår tolkning att förskollärarna inkräktar på barnens personliga sfär (Johansson 2005, s. 4), och därmed barnens integritet. Vidare stämmer förskollärarnas beskrivningar väl överens med Bartholdssons (2008, s. 15f.) resonemang om socialisationsprocessen som en formande och uppfostrande aspekt. Bartholdsson menar att inom denna aspekt är det de vuxnas föreställningar och värderingar som styr syftet och målet med barnens utveckling. Det är också en åldershierarkisk modell där de vuxna äger tolkningsföreträdet över barnen. Vidare menar Bartholdsson att den här aspekten av socialisationsprocessen kan ses som en disciplinerande praktik då det är ett förutbestämt innehåll som ska förmedlas. Vår tolkning är att det var Karin och Veras föreställningar som styrde deras agerande under sovvilan, det var också de som ägde tolkningsföreträdet över situationen. Det förutbestämde innehållet som förmedlades var att alla skulle sova och ta det lugnt under sovvilan.

Barnens möjligheter till inflytande under sovvilan

Under denna rubrik ryms de mönster vi tolkat utifrån förskollärarnas beskrivningar om barnens möjligheter till inflytande under sovvilan. När vi ställde frågan om barnen kan välja att inte

delta på sovvilan svarade fem av sex intervjuade förskollärare nej. Vera på Smörblomman svarade så här:

eh vi har några barn som är me på eh egentligen har vi två vilor men vi har haft ganska mycke sjukfrånvaro hos personalen å eftersom vi måste va två på sovvilan så har dom uppebarnen fått va me på sovvilan också, så nej de kan dom egentligen inte

Anna på Violen svarade så här:

nej alla vilar på nått sätt

Även Maria på Snödroppen uttrycket att det inte finns någon möjlighet för barnen att inte delta på sovvilan:

nej inte just nu i alla fall

Förskollärarnas svar pekar mot att barnen sällan kan välja att inte delta på vilan, det är en aktivitet som alla barn förväntas att delta i. Barnen ges alltså en väldigt begränsad möjlighet till inflytande och möjlighet till att påverka sin situation i frågan om valet att delta på sovvilan eller inte.

Vidare ställde vi frågan om barnen har någon möjlighet att välja om de vill ligga nära eller avskilt under vilan. Maria på Snödroppen uttryckte sig så här:

å de som behöver ligga lite avskilt får ligga bakom en hylla eller bakom kuben

Karin på Solrosen svarade så här:

eh ja de e egentligen ett rum som e avdelat me skärmar men vi ligger tillsammans allihop på samma ställe så men däremot avskildhet de kan ju va om nån väljer å krypa upp i nån hörna

Förskollärarna verkar mena att de ger barnen möjlighet att kunna välja om de vill ligga nära pedagoger och andra barn eller om de vill ligga avskilt. Förskollärarnas vilja att lyssna till barnens olika behov av närhet och integritet tolkar vi som ett tecken på att de ger barnen möjlighet till inflytande att påverka sin situation under vilan, därmed respekteras också barnens

integritet. Ytterligare ett tecken på förskollärarnas anpassning och barnens inflytande kan vi tolka utifrån Vera på Förskolan Smörblomman som uttalade följande:

de vi har märkt är väl att det barnet tyr sig mest till mig så då e de ja i första hand som har ansvaret på vilan för att allt ska gå så smidigt som möjligt och att det barnet ska känna sig trygg eftersom vi har hittat vår rutin nu liksom. Samma är det med ett annat barn som bara vill somna me min kollega

Vad som framgår av förskollärarnas svar är att de verkar ge barnen möjlighet till att påverka sin situation både när det handlar om hur barnen vill placera sig under vilan samt vilken pedagog de vill ha närhet av. Förskollärarnas beskrivningar kan tolkas utifrån Bowlbys begrepp preferenshierarki som innebär att barn kan rikta sitt anknytningsbeteende, att söka skydd och trygghet, mot någon annan person om den primära anknytningspersonen inte är närvarande (Bowlby 2010, s. 52). Förskollärarna beskriver ovan att barnen föredrar en viss pedagog och för att barnen ska somna lugn och tryggt väljer förskollärarna att respektera barnens önsknings om att ha en speciell pedagog nära, i linje med Bowlbys resonemang.

Sammanfattningsvis pekar våra resultat på att barnen inte har någon möjlighet till inflytande när de handlar om att delta eller inte delta på aktiviteten vilan. Däremot har vi tolkat att barnen har ett inflytande när de väl befinner sig på sovvilan. Utifrån våra resultat kan vi se att barnen ges möjligheter till att påverka sin situation i form av att välja var de vill ligga, om de vill ligga nära andra bra och pedagoger eller om de vill ligga mer avskilt. I några fall verkar barnen också kunna ha ett visst inflytande över vilken pedagog de vill ha nära sig under sovvilan. Förskollärarnas resonemang tolkar vi i termer av Bartholdssons (2008, s. 186f.) beskrivning av vänlig maktutövning som handlar om normen om den gode läraren, att vara lärare handlar om att med hjälp av ett omsorgsinriktat och demokratiskt arbetssätt styra och möta barnen. Vår tolkning av förskollärarnas beskrivningar ovan är att de på ett omsorgsinriktat sätt styr barnen mot ett viss förutbestämt mål, att alla ska sova och ta det lugnt på vilan. Detta kan också tolkas utifrån Bartholdssons (2008, s. 186f.) styrningsteknik utvärdering som socialisationsverktyg som är ett normaliserande verktyg, alla barn ska styras mot samma mål, en idealbild. Förskollärarna tillåter barnen ha ett visst inflytande över sin situation, så länge de håller sig inom ramarna för normen av idealbarnet.

Förskollärarens roll under sovvilan

Begrepp som samtliga förskollärare använde sig av för att beskriva sin roll som pedagog under sovvilan var trygghet, att vara ett stöd samt att kunna erbjuda barnen en lugn stund. De flesta

förskollärarna i undersökningen verkar mena att deras uppgift under sovvilan är att kunna erbjuda barnen en lugn stund så att de får tid till återhämtning för att orka med hela dagen på förskolan. Samt att med sin fysiska närvaro försöka skapa ett lugn som leder till en känsla av trygghet för barnen. Förskolläraren Karin på Solrosen utvecklar sina tankar om sin roll som pedagog under sovvilan:

barnen ska få känna trygghet, min roll är att barnen ska få sin stund att återhämta sig, de behöver den här vilan. Att man finns där, min roll är ju att liksom att få till den här lugna stunden så att de får sin återhämtning och orkar med hela dagen.

Att förskollärarens roll inbegriper att kunna ge trygghet och återhämtning på något sätt genomsyrar alla intervjusvar. Utöver detta beskrev två förskollärare vikten av att vara en pedagog med auktoritet och att övervaka barnen. Förskolläraren Svea på Blåsippan beskriver sin roll:

min roll är ju den som styr upp det så att säga, vi har ju en stor grupp med mycket barn så det gäller ju liksom att för att det inte ska urarta ha lite auktoritet.

Lana på Prästkragen beskrev en del av hennes roll som pedagog så här:

jag skulle nästan vilja kalla det för övervakare men inte i negativ mening utan jag tänker på incidenter på senaste tiden där barn har blivit bitna på vilan, ett barn har slutat andats. Så övervakad i den meningen är positiv så att ingenting kan hända.

Trots de likstämmiga svaren vad gäller förskollärarens roll som en trygghet och vikten av återhämtning fanns där även beskrivningar av förskolläraren som en person som behövde visa auktoritet, framförallt när det var stora barngrupper som skulle vila. Att finnas till hands och kunna ge trygghet, närhet och tröst när det behövs är en medfödd drift hos människan och under barndomen åläggs detta främst relationen förälder och barn, men även andra individer som står barnet nära. Det går således att tolka förskollärarnas beskrivna roll under sovvilan som en alternativ anknytningsperson (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 193) vars främsta uppgift är att vara omvårdnadsgivande och skapa skydd och stöd för det omsorgssökande barnet (Bowlby, 2010, s. 146).

Vidare kan vi förstå förskolläraren Sveas beskrivning av sin roll som auktoritet under sovvilan som ett sätt för henne att utföra sin formella rätt till att utöva makt (Bartholdsson, 2008, s. 17) som hon menar att läraren bör ha för att hålla barnen i schack så att sovvilan inte

urartar. Genom Bartholdssons beskrivning av normalitet och vänlig maktutövning kan vi i förbindelse med detta förstå normaliteten under sovvilan som ett önskvärt beteende förskolläraren förväntar sig av barnen, alltså att göra det man ska och inte skapa oordning. Normaliteten i detta sammanhang kan ses som ett vänligt mål som Svea eftersträvar och som gynnar individen på så sätt att barnen får chans till sin återhämtning under sovvilan (Bartholdsson, 2008, s. 12, 18).

Ser vi på förskolläraren Lanas tankar om sin roll som övervakare i positiv mening kan vi tolka hennes resonemang genom Foucaults tankar om inrutningens princip (Foucault, 2003, s.182f.). Genom denna princip får varje barn en plats i ett rum och förskollärarna kan se vilka som är närvarande och inte. De kan även placera barnen på ett sätt som gör det svårt för dem att byta plats och flytta sig. Sovsalen som övervakas kan därför tolkas som ett disciplinärt rum där förskolläraren kan övervaka och överblicka alla barnens beteende som således leder till ökad kunskap (Foucault, 2003, s. 183). Lanas avsikter med övervakningen menar hon är goda och vi tolkar hennes utsagor som att hon gör detta för att få ökad kunskap om barnens mående i den bemärkelsen att hon ser om barnen mår bra eller inte när de sover. Lana beskriver även medicinska aspekter av sin övervakning, som att barnen kan sluta andas därför behöver hon se alla. Att ha bestämda platser på barnen och en överblick av de som ligger och sover är enligt Foucault ett sätt att skapa ett nyttigt utrymme som kan tolkas som ett disciplinärt rum och en del av inrutningens princip. Nyttigt i den meningen att det kan vara nödvändigt att kontrollera och övervaka människor i medicinskt syfte. Denna metod var enligt Foucault vanlig på sjukhus (Foucault, 2003, s. 180-184).

Å andra sidan skulle vi kunna tolka Lanas uttryckta behov av att övervaka barnen så att de mår bra i linje med begreppet trygg bas (Bowlby, 2010, s. 68f.). Kan det vara så att Lana genom sin övervakning vill få barnen att känna att hon är deras trygga bas, som finns där för dem orubblig? Kan det till och med vara så att Lanas beskrivna förhållningssätt med att vara en övervakare när barnen sover är ett resultat av hennes vilja att vara omsorgsgivare som är starkt kopplat till kvinnodominerade yrken som förskolan faktiskt är? (Löfdahl & Folke- Fichtelius, 2014, s. 1f.).

Att tolka barnens kroppsspråk

En förutsättning för att undersöka hur förskollärarna ser på barns integritet kopplat till sovvilan är att fråga dem hur de förhåller sig till barns integritet under sovvilan? Här visade det sig att svaren var relativt likstämiga och de flesta beskrev detta i form av lyhördhet och att läsa av kroppsspråk. Vera på Smörblomman uttrycker sig så här:

när man märker att barnet inte vill ha klappar på ögonbrynet av mig då anpassar jag mig utifrån vad barnet vill, jag känner av vad barnet vill med just mig. De vet kanske inte att de har rätt att säga nej, då måste jag vara lyhörd och känna av.

Förskolläraren Svea på Blåsippan förklarar i likhet med Veras beskrivning:

när vi har haft massage så måste man alltid fråga först. Man lär ju känna barnen och en del vill att man ska killa eller beröra, och en del vill inte. Det är man lyhörd för.

En utförligare beskrivning får vi av Lana på Prästkragen som beskriver hennes tankar och förhållningssätt:

barnen är tydliga, även de riktigt små. Det har hänt att jag börjar stryka över huvudet och barnet tar bort handen. Det är en typisk fråga om rätten till sin egen kropp och att man respekterar den. Man märker om ett barn inte alls vill ha en vuxen nära och vill vara själv, det är ett tecken som man måste läsa av.

En förklaring från förskolläraren Vera på Smörblomman skiljer sig från resten då hon betonar inte bara sitt eget förhållningssätt, utan även att hon försöker lära barnen att läsa av varandras kroppsspråk:

jag försöker lära ut till barnen att de ska läsa av kroppsspråk, så att de lär sig känna av istället för att bara prata.

Det framkommer från intervjusvaren att de flesta förskollärarna tänker ungefär på samma sätt gällande deras förhållningssätt om att läsa av barnen och vara lyhörda under sovvilan. Dock beskriver Vera vikten av att lära barnen läsa av kroppsspråk. Att vara lyhörd och läsa av kroppsspråk tolkar vi i detta sammanhang som en typ av kommunikation. Att vara praktiserande förskollärare kräver ett visst mått av kommunikativ kompetens. Att vara lyhörd och empatisk i interaktion är en grundpelare för pedagogisk verksamhet med de yngre barnen på förskolan hävdar Jonsson (2016, s. 2). Att alla pedagoger uttrycker vikten av att kommunicera med barnen på deras nivå kan därför tolkas som att förskollärarna har goda kunskaper om vad som behövs för att de yngsta barnen ska ha möjlighet till lärande i olika sammanhang där kommunikation är centralt. Dock poängterar Jonsson att kommunikationen från de yngsta barnen kan bli missförstådd om de inte omges av lyhörda vuxna som tar till vara på deras uttryckssätt (Jonsson,

2016, s. 3). Med detta som bakgrund är en rimlig tolkning av förskollärarnas beskrivna förhållningsätt och tankar att de tar barnens kroppsspråk och kommunikation på största allvar, så att de på deras eget sätt försöker respektera barnens kroppsliga och personliga integritet under sovvilan. I samklang med detta kan vi uppfatta förskollärarnas svar gällande lyhördhet i barnens kommunikation och respekten av den i termer av barns behov av anknytning och närhet, men även behovet av avstånd från den andra parten för att kunna utvecklas optimalt (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 188).

Ser vi på Veras resonemang om vikten av att lära barnen läsa kroppsspråk och inte bara prata om det tyder detta på en insikt hos henne om att integritet aktivt måste läras ut till barnen och som inte endast bör finnas i förskollärarnas förhållningssätt. Kanske beror hennes åsikter på att hon är mer insatt i den nya läroplanen för förskolan som beskriver utbildning och undervisning samt betoning på barns integritet (Skolverket, 2018, s. 13, 19) och därför ser hon som sin uppgift att lära barnen läsa kroppsspråk? Utifrån denna tolkning får vi ytterligare ett perspektiv som leder oss in på delaktighet och inflytande. För att kunna åstadkomma det Vera säger sig vilja, att lära barn läsa av kroppsspråk behöver barnen vara delaktiga i den undervisning hon verkar vilja bedriva. Hon vidareutvecklar sina tankar kring detta:

på mitt första jobb fick barnen liksom sträcka ut armarna mot varandra, går någon in i kramen var det uppskattat men backar något barn då måste de känna av. Så att man lär sig känna av och inte bara prata om det.

Vi skulle kunna tolka Veras formuleringar som att hon ser barnen som delaktiga i sin utbildning. Dock bör noteras att hennes beskrivna metod inte rör sovvilan som aktivitet, men den är ändå intressant i sammanhanget och kan tolkas som en aktivitet som gör att barnen får chans till att lära sig ta hänsyn till varandra genom att läsa av varandras kroppsspråk. Som följd av detta skulle barnen potentiellt sett kunna erövra en djupare förståelse om rätten till sin personliga och kroppsliga integritet. Melin beskriver barns delaktighet som en rättighet då barnen är medborgare i samhället, om än latent sådana och ska därför få sina rättigheter delgett sig i sin utbildning. För att detta ska bli möjligt krävs en ömsesidig respekt i sociala processer mellan barn och vuxna (Melin, 2013, s. 8, 183).

Sovvilan - ett tillfälle för förskollärarna att ta rast?

Ett mönster vi kan urskilja i näst intill alla intervjuer är förskollärarnas betoning av sovvilan som en rutin som är nödvändig för personalens raster och den praktiska hanteringen av disk efter lunchen. Det verkar därför som att personalens praktiska arbetsuppgifter och schematider

är anpassade efter hur barnen sover eller inte sover. Anna på förskolan Violen uttryckte sig så här i frågan:

förskollärare: har man varit här tidigt går man kanske på rast och tar disken, jobbar man sent tar man vilan och sitter kvar.

intervjuare: så det handlar om att hinna ta sin rast?

förskollärare: ja precis, och en tar ju disk och plockar av borden. Det är lite hur vi jobbar har man varit tidigt här så går man kanske först på rast och då tar man disk och jobbar man sent så tar man vilan. Det är alltid en kvar på vilan tills man har haft rast och så löser man av varandra.

Annas svar skiljer sig inte nämnvärt från hur Maria på Snödroppen beskriver vilka rutiner som efterlevs gällande personalen:

vi sitter tre från början ibland fyra, det beror också på hur många barn det är som vilar. Sen när de börjar somna går var och en på rast tar lunchborden och disk så att det flyter på.

Förskollärare Lana på Prästkragen uttrycker sig i likhet med ovanstående:

man måste få in rutinerna, det är därför vissa förskolor säger att barnen måste sova eller inte sova. Jag har varit med om att när ett eller flera barn plötsligt inte sover längre och plötsligt händer... hej hur ska vi göra med våra raster? vi måste ju ta vårt kaffe! Det händer att man trycker in barnen i en mall för att vi ska kunna fortsätta med våra gamla rutiner.

Utifrån dessa uttalanden tolkar vi det som att vilan är en aktivitet som inte bara handlar om återhämtning och lugn och ro som flera av förskollärarna uttrycker under andra delar i analysen. Det verkar även vara en genomgående norm hos alla förskolor i studien att pedagogernas arbetsdag och praktiska arbetsuppgifter som disk är beroende av strukturer och rutiner på förskolan som är bundna till barnens vila.

Ytterligare en gemensam nämnare bland intervjusvaren, utöver det praktiska arbetet med disk är att det verkar vara en självklarhet att barnen ska sova, eller i alla fall vara närvarande under vilan för att personalen ska kunna komma ifrån och ta sin rast. Vilan har en stark traditionsbunden plats i förskolan och historiskt sett har barns behov av sömn tagit sig uttryck i förskolans rutiner och dagliga verksamhet (Grunditz, 2018, s. 1) vilket tycks hänga kvar än idag och är något som våra intervjusvar ger intryck av. Med detta sagt skulle en rimlig tolkning av sovvilan som sådan vara att den genom dess historiska bakgrund och självklara plats i förskolans rutiner blivit en norm i förskolans verksamhet.

Foucault menar att normer är det främsta verktyget att utöva makt igenom då normen blir en sanning som påverkar människors attityder och handlingar (Foucault, 2003, s. 20; Nilsson, 2008, s. 86, 89). En möjlig tolkning av intervju svaren gällande sovvilans rutiner är därför att pedagogerna ser sovvilan som en norm, samt att de är medvetna om att deras arbetsuppgifter och möjligheten att ta sin rast är direkt kopplat till barnens delaktighet på vilan. I linje med detta är det således nödvändigt att rutinerna för vilan blir en del av vardagen på förskolan, där alla barnen samlas på samma ställe så att personalen en efter en kan lämna rummet och gå på rast.

Denna tolkning stämmer även överens med vad Bartholdsson beskriver som normaliserande styrningsteknik, som är ett verktyg för vänlig maktutövning. Genom att skapa omsorgsrutiner för barnens sömn i all välmening menar Bartholdsson är en maktutövning via styrning och blir i detta fall ett vänligt mål från förskollärarnas sida som gynnar barnet, då barnen anses behöva återhämtning som sovvilan på förskolan kan erbjuda (Bartholdsson, 2008, s. 17f.).

Ytterligare ett sätt att betrakta förskollärarnas utsagor är via Bartholdsson termer av aspekter i socialisationsprocessen där den vuxnes värderingar och uppfattningar bestämmer vilket syfte en specifik aktivitet ska fylla för barnet. Genom att barnen förväntas vila för att rutinerna ska upprätthållas är det de vuxnas värderingar och föreställningar som styr avsikten med sovvilan (Bartholdsson, 2008, s. 15f.). I likhet med detta beskriver Melin svårigheter i organisationen som förskolor ställs inför gällande barns rätt till omsorg och trygghet samtidigt som de ska vara agerande personer (Melin, 2013, s. 202). Vi kan med detta som bakgrund tolka rutinerna under sovvilan på förskolan kopplat till Melins resonemang om att barnen i detta avseende verkar vara i de vuxnas makt (Melin, 2013, s. 202) för att personalen ska ha möjlighet att ta sina raster. Vi skulle även kunna förstå förskollärarnas uttalanden om rutiner och raster som en sorts flyktstrategi i den mening att pedagogerna försöker fly undan en situation som känns övermäktig som i detta fall inbegriper barnens rätt till vila och pedagogernas rätt till sin rast (Löfdahl & Folke-Fichtelius, 2014, s. 11). Kanske anses det viktigare att kunna efterleva normen om sovvilan och efterföljande rutiner, än att behöva anpassa verksamheten efter barnens olika sömnbehov. Är det måhända därför rutiner och raster betonas av näst intill alla intervjuade förskollärare?

Relationen mellan barn och förskollärare under sovvilan

Att lära känna barnen är någonting som flera förskollärare i studien uttryckte i frågan om hur en typisk sovvila ser ut och vilka metoder de använder sig av för att få barnen att somna. De

flesta beskrev en uppfattning om att se till individen och varje barns personliga preferenser när det kom till vad som får barnen att somna. Förskolläraren Maria på Snödroppen framställer det så här i frågan om strategier för att söva barnen:

ah, det är väl att ligga bredvid, man lär ju känna barnen vad de vill ha. En del vill inte ha någon närhet och en del vill ha mycket

Likartat beskriver förskolläraren Svea på Blåsippan:

bara sitta bredvid, bara vara tillgänglig och en del tycker ju om... man lär ju känna barnen en del vill att man ska killa lite eller beröra och en del vill inte

Förskolläraren Karin på Solrosen uttrycker även hon att det är individuellt vad varje barn behöver för att kunna somna:

det är individuellt för barn, vissa vill gärna ligga så att man har knepet att göra det lite trångt, de vill inte ha för mycket utrymme. Eller så kommer de till ro på ett annat sätt, olika knep för olika barn

Liknande formulering använder sig förskollärare Anna av på Violen i samma fråga:

det är ju också personligt från barn till barn

Förskollärare Lana på Prästkragen uttrycker vikten av att det är pedagoger som barnen känner inne på sovvilan så här:

för barnen är vi tre som jobbar här deras huvud.... hur säger man, anknytningspersoner. Vi är dem som är närmast dem förutom deras familj hemma och jag tycker inte att de behöver utsättas för fler människor som de behöver knyta an till om jag finns på plats. Utsättas för låter hemskt men att man undviker de här väldigt privata stunderna med människor man inte känner så väl.

Gemensamt för alla förskollärares utsagor är att det på ett eller annat sätt beskriver relationer och barnens individuella behov samt hur de försöker att ta hänsyn till dem. Ett mönster som urskiljer sig i intervjuerna i frågan om hur en sovvila ser ut i praktiken och vilka metoder de använder sig av är att förskollärarna betonar barnens personliga önskningar gällande hur de somnar. För att kunna genomföra dessa önskningar krävs det att man lär känna barnen. Utifrån dessa uttalanden tolkar vi det som att förskollärarnas personliga relation till barnen är en aspekt som väger tungt under sovvilan.

Johansson (2005, . 4) menar att integritet är sammankopplat med identitet och är en viktig aspekt för att varje människa ska kunna känna sig unik. Vi tolkar därför förskollärarnas uttalanden om deras förhållningssätt att lära känna barnen och se till individen som att detta kan bidra till barnens identitetsutveckling. I och med att förskollärarna kan ses som medverkande till barnens identitetsutveckling tas även barnens integritet i beaktande då Johansson hävdar att integritet är sammanflätat med identitet, och förhandlas i samspelet med andra människor (Johansson, 2005, s. 4).

Ser vi till förskollärare Lanas beskrivning av att endast ha de närmaste pedagogerna och inga vikarier inne på sovvilan tolkar vi det som att hon tar hänsyn till barnens integritet då hon beskriver sovvilan som en privat aktivitet och att barnen inte ska behöva utsättas för människor de inte känner i detta sammanhang. Lyfter vi blicken ytterligare kan vi förstå Lanas resonemang genom Bowlbys redogörelse av alternativa anknytningspersoner och preferenshierarki. Barn kan anpassa sitt anknytningsbeteende efter situationen om inte den primära anknytningspersonen är närvarande och väljer följaktligen en annan person som blir en alternativ anknytningsperson om så krävs (Bowlby, 2010, s. 52; Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 193). Detta kan vi se sken av i förskollärarnas beskrivna förhållningssätt i allmänhet men i Lanas beskrivning i synnerhet då hon understryker vikten av att det är de närmaste anknytningspersonerna för barnen på förskolan som ska vara med under sovvilan.

I anslutning till dessa resonemang tolkar vi det som att förskollärarna beskriver ett omsorgsarbete när de uttrycker huruvida de tar hänsyn till de barn som vill ha närhet eller inte och att förskollärarna är fysiskt tillgängliga. Dessa redogörelser kan kopplas till Löfdahl och Folke-Fichtelius beskrivning av omsorg som förhållningssätt som innefattar psykiska händelseförlopp som att stödja och bekräfta barnet (Löfdahl & Folke- Fichtelius, 2014, s. 3). Dessa tankegångar och beskrivna förhållningssätt knyter an till Bowlbys definition av anknytningsbeteende som i detta fall visar sig genom omsorgen förskollärarna verkar ge barnen under sovvilan. Anknytningsbeteende hos ett barn aktiveras tydligt när barnet är trött och yttrar sig i denna kontext i beskrivningar av när barnens visar hur de vill att förskollärarna ska förhålla sig till dem i fråga om beröring och närhet under sovvilan. De nära emotionella relationerna barn och vuxen skapar via omsorg menar Bowlby är en fundamental del i anknytningsteorin och människan natur (Bowlby, 2010, s. 50, 146).

Som vi ser poängterar förskollärarna vikten av att lära känna barnen för att kunna tillgodose en omsorg som får barnen att somna. Att skapa en relation till barnen tycks vara en förutsättning för att kunna ge en nära, och som vi tolkar det intim omsorg under sovvilan då beröring och kroppskontakt är aspekter samtliga förskollärare i våra intervjuer uttrycker att de använder sig

av. Mot denna bakgrund skulle vi kunna förstå förskollärarnas beskrivningar av en typisk sovvila som ett relationsskapande mellan barn och förskollärare där omsorgen den vuxna visar genom fysisk beröring och närhet även inbegriper att ta hänsyn till barns integritet och identitetsutveckling. Dessa aspekter blir på så sätt kanske en förutsättning för en bra sovvila?

Diskussion

Studiens syfte var att bidra med kunskap om integritetsfrågor i förskolan. Vår avsikt har varit att undersöka och analysera förskollärarnas uppfattningar om kroppslig och personlig integritet, samt vilka arbetssätt de beskriver sig använda för att ta hänsyn till barnens integritet under aktiviteten sovvilan. Nedan följer en diskussion samt slutsatser av studiens resultat som diskuteras under tre rubriker med utgångspunkt i studiens frågeställningar:

- Hur ser förskollärarna på barnens kroppsliga och personliga integritet i förhållande till sovvilan?
- Vilka metoder beskriver förskollärarna att de använder sig av under sovvilan för att ta hänsyn till barns kroppsliga och personliga integritet?
- Vilka likheter och skillnader i förskollärarnas beskrivna metoder och förhållningssätt kan urskiljas gällande barns kroppsliga och personliga integritet under sovvilan?

Detta följs av en presentation av sammanfattande slutsatser och avslutningsvis ett förslag till framtida forskning.

Förskollärarnas syn på kroppslig och personlig integritet under sovvilan

Utifrån förskollärarnas beskrivningar urskiljer sig en osäkerhet om vad integritet under sovvilan innebär. De flesta förskollärarna ansåg begreppet integritet kopplat till sovvilan som svårdefinierat. Utifrån förskollärarnas utsagor är barnens kroppsliga integritet under sovvilan ettoreflekterat område och vi upplevde att förskollärarna hade svårt att se kopplingar mellan barnens kroppsliga integritet och sovvilan. I intervju svaren framkom verksamhetsrutiner snarare än tankar om barnens integritet i frågan om syftet med sovvilan och huruvida vilan är en reflekterad aktivitet eller inte. Förskollärarna beskrev sovvilan som en nödvändig aktivitet för att personalen ska hinna med praktiska uppgifter efter lunchen, som att ta hand om disken och kunna ta sina raster. Utifrån ovanstående är en slutsats att kroppslig integritet under sovvilan är ettoreflekterat område och kroppslig integritet under sovvilan är underordnad de traditionsbundna praktiska arbetsuppgifterna som innefattar disk och personalens raster. Detta

stämmer överens med Grunditz (2018, s. 1) resonemang om vilan som en starkt traditionsbunden aktivitet på förskolan.

Trots förskollärarnas osäkerhet gällande kopplingen mellan integritet och sovvilan framkom under andra delar av intervjun beskrivningar av integritetsbegreppet där förskollärarna beskrev kroppslig integritet under sovvilan som ett fenomen som handlar om barnens egna viljor och tankar om sin kropp. Alltså integritet i form av rätten till ett självbestämmande som ska respekteras av personer i omgivningen. Vidare beskrev förskollärarna att integritet handlar om individuella behov som skiljer sig från barn till barn. Alltså stämmer förskollärarnas tolkningar av integritet i förhållande till sovvilan väl överens med Johnssons (2005, s. 4) definition av integritet som ett kulturellt betingat fenomen som är föränderligt och personligt. Vidare tyder resultaten på att förskollärarna menar att en central del i integritetsbegreppet är relationer mellan barn och pedagoger. Genom att förskollärarna tar hänsyn till barnens personliga preferenser, till exempel viljan att få ligga nära en specifik pedagog, drar vi slutsatsen att förskollärarnas syn på kroppslig och personlig integritet under sovvila är nära sammankopplat med hänsyn till barnens individuella behov. Detta går att tolka i termer av Löfdahl och Folke-Fichtelius (2014, s. 3) resonemang om omsorg som förhållningssätt då förskollärarna beskriver ett omsorgsarbete där de tar hänsyn till barnens olika behov av närhet.

Utifrån ovanstående diskussion drar vi slutsatsen att barnens kroppsliga och personliga integritet är något förskollärarna förhåller sig till och beskriver på ett nyanserat sätt, dock fann vi att förskollärarna har svårigheter att sätta begreppet integritet i förhållande till aktiviteten sovvilan.

Förskollärarnas metoder för att ta hänsyn till barnens integritet

Utifrån studiens resultat kan vi urskilja ett antal intressanta metoder förskollärarna använder sig av under sovvilan för att ta hänsyn till barnens kroppsliga och personliga integritet under sovvilan. Ofta förekommande utsagor var beskrivningar av vikten av att förskollärarna är lyhörda och läser av barnens kroppsspråk. Flertalet av förskollärarna betonade under intervjuerna vikten av att kunna tolka barnens kroppsspråk vilket enligt förskollärarna var viktigt för att barnen skulle känna trygghet och för att de skulle komma till ro. För att detta skulle vara möjligt menade förskollärarna att det krävs en närvaro och en lyhördhet från deras sida. Denna lyhördhet och närvaro från förskollärarna tolkar vi som en metod de använder sig av för att ta hänsyn till barnens kroppsliga och personliga integritet. Med detta som bakgrund menar vi att kommunikation genom att vara lyhörd och läsa av barnens kroppsspråk är en metod

förskollärarna i vår studie beskriver att de använder sig av för att ta hänsyn till barnens kroppsliga och personliga integritet under sovvilan. Jonsson (2016, s. 2) menar att förmåga att vara lyhörd och empatisk i interaktion med de yngre barnen på förskolan är en förutsättning för pedagogisk verksamhet. Detta resonemang stämmer väl överens med förskollärarnas beskrivningar. Därför drar vi slutsatsen att en metod förskollärarna använder sig av för att ta hänsyn till barnens integritet är kommunikation.

Ännu en viktig slutsats av praktisk karaktär är förskollärarnas fysiska beröring som metod för att ta hänsyn till barnens integritet. Utifrån analyserna urskiljer sig fysisk beröring som en viktig del av sovvilan för att få barnen att somna, till exempel genom klappar, hålla handen och vaggga barnen. Utifrån vår analys finns tydliga tecken på att förskollärarna anpassar sin fysiska beröring efter barnens individuella behov. Förskollärarna beskriver att de håller ett barn i handen klappar ett annat på ryggen och ett tredje vill bli lämnad i fred utan beröring. Genom att förskollärarna tar hänsyn till detta och anpassar sin beröring drar vi slutsatsen att fysisk beröring används som en metod för att ta hänsyn till barnens personliga och kroppsliga integritet under sovvilan. Denna metod kan tolkas i termer av Bowlbys begrepp preferenshierarki, där förskolläraren ses som en alternativ anknytningsperson som barnet kan styra sitt anknytningsbeteende mot när de är i behov av närhet (Bowlby 2010, s. 52; Havnesköld & Risholm Mothander, 2009, s. 193).

Ytterligare en metod vi har kunnat urskilja av förskollärarnas beskrivningar är att de intar rollen som en auktoritet och övervakare under sovvilan, för att kunna säkerställa barnens rätt till integritet och trygghet. Utifrån analyserna visade det sig att flera förskollärare ansåg sig behöva skapa ordning och redan under vilan för att barnen skulle få lugn och ro. Detta uttrycktes genom att de beskrev sig själva som en auktoritet med syftet att hålla ordning och se till att barnen respekterar varandras integritet exempelvis genom att inte fysisk röra varandra mot någons vilja eller att störa ordningen genom att göra ljud. En annan intressant beskrivning som framkom var rollen som övervakare. Som helhet betraktat drar vi slutsatsen att förskollärarna använder sig av rollen som auktoritet och övervakare som en metod för att ta hänsyn till barnens integritet under sovvilan. Detta genom att se barnen under vilan och övervaka situationen samt att med en auktoritativ framtoning styra barnens handlingar för att säkerställa barnens rätt till integritet. Metoden som auktoritär och övervakare stämmer väl överens med Bartholdssons (2008, s. 17) beskrivning där makt är en aktiv handling som utförs med syfte att få kontroll över en annan persons handlingar. Metoden som auktoritativ och övervakare kan även tolkas i form av den formella rätten att äga och utöva makt som en lärare besitter genom sitt samhällsuppdrag (Bartholdsson, 2008, s. 17).

Likheter och skillnader i metoder och förhållningssätt

Ur våra analyser framkom många likheter men även ett par intressanta skillnader i förskollärarnas förhållningssätt och metoder gällande barns rätt till kroppslig och personlig integritet. En likhet vi fann i våra analyser var att vilan ofta beskrevs som en aktivitet där barnen gavs små möjligheter till inflytande gällande barnens valmöjlighet att delta. Alltså går det att konstatera att barnen sällan hade någon möjlighet till att välja om de ville delta eller inte på sovvilan. Här ser vi likheter med Emilsson och Melins resonemang som betonar att de är de vuxna som styr om barnen får eller ges inflytande i förskolans verksamhet (Melin, 2013, s. 202f. ;Emilsson, 2008, s. 28f.).

Å andra sidan pekade många av förskollärarnas beskrivningar på att vilan är en aktivitet som är viktig för barnens återhämtning och för att de ska orka med en hel dag i förskolan. Inom dessa beskrivningar rymdes många möjligheter för barnen att styra över sin vila i form av närhet eller avskildhet till pedagoger och andra barn. Alltså gavs barnen i dessa beskrivningar möjlighet till inflytande när de väl befann sig på sovvilan. Denna möjlighet till inflytande går hand i hand med Emilsons (2008, s. 29, 31) definition av inflytande som innefattar barnets möjligheter till egna initiativ och egna val.

I likhet med Grunditz (2018, s. 1) resonemang pekade våra resultat på att barnen gavs ett begränsat inflytande gällande frivilligt deltagande på sovvilan, däremot fann vi att väl inne på sovvilan gavs barnen fler möjligheter till inflytande. Med detta sagt blir en slutsats att vilan i fråga om barnens kroppsliga och personliga integritet kan ses utifrån två perspektiv. Vilan kan dels ses som en vuxenstyrd aktivitet där barnen har små möjligheter till inflytande vilket kan leda till att förskollärarna inte tar hänsyn till barnens integritet. Dock kan vilan utifrån våra analyser även ses som en tid där barnens inflytande står i fokus. Inflytande beskrivs av förskollärarna i form av att ha rätten till att påverka sin situation, exempelvis hur barnen vill eller inte vill bli berörd eller barnens placering under sovvilan.

Ytterligare intressanta likheter vi fann i analysen var förskollärarnas sätt att använda sig av fysisk beröring för att få barnen att somna. Alla förskollärare uttryckte att de använde sig av klappar, hålla hand, stryka över pannan eller bara ligga ner nära barnen för att skapa trygghet och lugn. Detta tolkar vi i termer av anknytningsteorin där anknytning innebär nära känslomässiga relationer som är av vikt för barns utveckling (Bowlby, 2010, s. 51f., 146; Havnesköld & Risholm Mothander 2009, s. 180f.). En slutsats blir därför att alla förskollärarna verkar ha en medvetenhet om barns behov av nära känslomässiga relationer på förskolan.

Denna medvetenhet yttrar sig i förskollärarnas olika sätt att använda fysisk beröring på barnen utefter deras olika preferenser.

Å andra sidan fann vi i vår analys även utsagor som skilde sig från ovanstående sätt att beskriva fysisk beröring under sovvilan. Det framkom att fysisk beröring användes för att kontrollera barnen. Exempelvis fann vi två beskrivningar där förskollärarna fysisk hindrade barnen från att resa sig upp under sovvilan. Motiveringarna till detta var att förskollärarna ansåg att barnen hade ett behov av sömn även om barnen själva inte ville sova. Här gör vi en tolkning att dessa situationer kan förstås i termer av att förskollärarna inkräktar på barnens personliga sfär (Johansson, 2005, s. 4) och därmed även deras integritet. Intressant här är att förskolläraren verkar anse sig ha tolkningsföreträde (Bartholdsson, 2008, s. 15f.) över barnets behov. Förskollärarna uttryckte att de ser barnets behov av sömn som överordnat hänsyn till barnens integritet i denna situation. Vi kan här dra paralleller mellan förskollärarnas beskrivningar av situationen och Bartholdssons (2008, s. 17) teori om en vänlig maktutövning i skolan där lärare ges en formell rätt till att utöva makt. Vår tolkning är därmed att förskollärarna anser sig ha rätt till att bortse från barnens integritet till förmån för deras behov av sömn. Förskollärarna verkade i denna situation bedöma behovet av sömn som viktigare än att ta hänsyn till barnens egna viljor.

Sammanfattningsvis drar vi slutsatsen att det framkom två aspekter av fysisk beröring. Den ena är användningen av fysisk beröring för att skapa trygga och nära känslomässiga relationer mellan förskollärarna och barnen under sovvilan med syfte att få dem att somna. Den andra aspekten var att förskollärarna genom fysisk beröring utövar en form av makt för att kontrollera barnen under sovvilan, där syftet var att få barnen att somna.

Sammanfattade slutsatser

Utifrån ovanstående diskussion kan vi urskilja en osäkerhet i förskollärarnas sätt att beskriva begreppet integritet kopplat till aktiviteten sovvila. När förskollärarna fick konkreta frågor som: ”brukar ni diskutera eller reflektera över barnens integritet under sovvilan?” svarade samtliga förskollärare nej. Vidare hade förskollärarna svårt att uttrycka kopplingar mellan barnens rätt till integritet och hur detta i så fall skulle ta sig uttryck under sovvilan. Utifrån våra analyser verkar integritetsbegreppet vara svårdefinierat och oreflekterat. Dock framträdde beskrivningar av metoder förskollärarna sa sig tillämpa där de faktiskt verkade förhålla sig till barnens rätt till kroppslig och personlig integritet. Ett exempel på detta är förskollärarnas beskrivningar av hur de anpassar sina metoder utifrån barnens individuella önsknings och behov. Förskollärarna

beskriver en lyhördhet inför barnen och en vilja att anpassa sitt förhållningssätt med motiveringen att barnen ska känna sig trygga och därmed kunna somna lugnt.

En viktig slutsats blir därmed att förskollärarna förhåller sig till och respekterar barns integritet under sovvilan i deras beskrivna metoder, även om de vid direkta frågor angående barns integritet under sovvilan har svårt att uttrycka sina tankar. Detta stämmer väl överens med Löfdahl och Folke-Fichtelius (2014, s. 10f.) resultat som indikerade att förskollärarna såg omsorgen som en del i sitt uppdrag men att den i praktiken är svår att sätta ord på. Möjligen är omsorgsbegreppet svårt att sätta ord på för förskollärarna då vilan är en aktivitet styrd av traditioner och rutiner som Grunditz (2018, s. 1) hävdar. Som en följd av detta ser vi likheter mellan Löfdahl och Folke-Fichtelius resonemang om det svårdefinierade omsorgsbegreppet och det i vår studie svårdefinierade integritetsbegreppet.

Resultaten i studien visar att förskollärarna beskriver ett arbetssätt där de faktiskt tar hänsyn till barns rätt till kroppslig och personlig integritet under sovvilan. Detta arbetssätt stämmer väl överens med delar av de nya inslagen i förskolans läroplan angående barns rätt till kroppslig och personlig integritet (Skolverket, 2018, s. 13). Vår sammanfattande slutsats tyder på att förskollärarnas arbete med barnens rätt till kroppslig och personlig integritet under sovvilan är oreflekterat och därför blir integritetsbegreppet osynligt och svårdefinierat för förskollärarna. Som en följd av detta oreflekterade arbetssätt ser vi en svårighet för förskollärarna att under aktiviteten sovvilan kunna uppnå det nya målet i lpfö 18 där det står att: ”Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla sin identitet och att känna trygghet i den samt medvetenhet om rätten till sin personliga och kroppsliga integritet” (Skolverket, 2018, s. 13).

Vi har i studien följaktligen funnit en diskrepans mellan förskollärarnas beskrivna tankar och arbetssätt i anslutning till sovvilan och målen i den nya läroplanen gällande barns rätt till integritet. Studien har bidragit med en medvetenhet gällande denna diskrepans vilket kan vara en viktig insikt för oss i vårt kommande yrket som förskollärare. Denna diskrepans var för oss ett oväntat fynd då vi inte hade förväntat oss att barnens integritet under sovvilan skulle visa sig vara en såpass oreflekterad aktivitet som studiens resultat tyder på. Det som förvånade oss i studiens resultat var att barnens integritet underordnades det traditionsbundna och praktiska arbetet runt sovvilan, något som Grunditz (2018, s. 1) även påpekar i sin studie. För att återkoppla till våra identifierade kunskapsluckor inom forskningsområdet kan vi sammanfattningsvis drista oss att påstå att studien har bidragit med kunskap om förskollärares arbete med barns integritet under sovvilan i förskolan.

Förslag till framtida forskning

Utifrån svaren i genomförda intervjuer har vi uppmärksammat ett spår som inte var möjligt att följa upp inom ramen för den här studien. Flera förskollärare har refererat till begränsningar i den fysiska miljön i förskolan som en viktig aspekt som kan ha inverkan på barns möjligheter till att få sin integritet respekterad under sovvilan. Svaren har handlat om att det inte finns tillräckligt med plats i rummet avsatt för vila för att alla barn ska kunna få ha ett reellt inflytande och få sina individuella behov tillgodosedda. De intervjuade förskollärarna uttryckte även att de stora barngrupperna som idag finns i förskolan blir ett problem då det ofta sker krockar mellan individens vilja och vad som gynnar gruppen. Därför är ett förslag till framtida forskning att undersöka hur förskolans fysiska miljö och barngruppernas storlek påverkar barns möjligheter till integritet och självbestämmande i förskolan under aktiviteter som vilan.

Referenslista

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige.

Tillgänglig på Internet: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>

Bartholdsson, Åsa (2008). *Den vänliga maktutövningens regim: om normalitet och makt i skolan.* 1. uppl. Stockholm: Liber

Bowlby, John (2010). *En trygg bas: kliniska tillämpningar av anknytningsteorin.* 2utg. Stockholm: Natur och kultur

Covaleskie, John F (2011). *Integrity and Identity: Judgment and the Moral Selves .* Philosophy of Education Yearbook. S. 308-315. Oklahoma : University of Oklahoma.

Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan.* Stockholm : Stockholms universitet, 2013

Emilson, Anette (2008). *Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan.* Göteborgs universitet. Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Institutionen för pedagogik och didaktik.
Tillgänglig på Internet:
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/18224/1/gupea_2077_18224_1.pdf

Foucault, Michel (2003). *Övervakning och straff: fängelsets födelse.* 4., översedda uppl. Lund: Arkiv

Grunditz, Sofia (2018). *Vilan i förskolan 1910-2013 Visuella material och visuell metodologi.* Stockholm : Stockholms universitet, 2018.

Halvars-Franzén, Bodil (2010). *Barn och etik : möten och möjlighetsvillkor i två förskoleklassers vardag*. Stockholm : Stockholms universitet, 2010.

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-38373>

Havnesköld, Leif & Risholm Mothander, Pia (2009). *Utvecklingspsykologi. 3.*, [helt omarb., och uppdaterad] uppl., Stockholm: Liber

Johansson, Eva (2005). *Children's Integrity- a Marginalised Right*. International Journal of Early Childhood, Vol. 37, No. 3, s. 109-124.

Jonsson, Agneta (2016). *Förskollärares kommunikation med de yngsta barnen i förskolan: med fokus på kvalitativa skillnader i hur ett innehåll kommuniceras*. Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning, 12.

Tillgänglig på Internet: <https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/1232/1499>

Karlsson, Magnus (2018). *Moraliskt arbete i förskolan: regler och moralisk ordning i barn-barn och vuxen-barn interaktion*. Göteborg : Göteborgs universitet, 2018

Kullberg, Birgitta (2014). *Etnografi i klassrummet. 3.*, [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Löfdahl, Annica & Maria Folke-Fichtelius (2014). *Förskolans nya kostym: Omsorg i termer av lärande och kunskap*. Karlstads universitet, Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap. Uppdaterades senast 2016-05-20.

Tillgänglig på Internet: <http://beta.diva-portal.org/smash/get/diva2:767364/FULLTEXT01.pdf>

Melin, Eva (2013). *Social delaktighet i teori och praktik : Om barns sociala delaktighet i förskolans verksamhet*. Doktorsavhandling från Institutionen för pedagogik och didaktik 18. Stockholms universitet 2013. ISBN 978-91-7447-650-7.

Tillgänglig på Internet: <http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:606868/FULLTEXT01.pdf>

Nationalencyklopedin, (2019) me too-rörelsen.

Tillgänglig på Internet: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/me-too-rörelsen> (hämtad 2019-02-25)

Nilsson, Roddy (2008). *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Regeringskansliet, (2018a) *Gustav Fridolin presenterar arbetet med en förnyad läroplan för förskola*.

Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/06/gustav-fridolin-presenterar-arbetet-med-en-fornyad-laroplan-for-forskolan/> (hämtad 2019-02-25)

Regeringskansliet, (2018b) *Barnkonventionens väg mot svensk lag*.

Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barnkonventionens-vag-mot-svensk-lag/> (hämtad 2019-02-25)

Skolverket (2018) *Läroplan för förskola, lpfö 18*

Tillgänglig på Internet:

https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfee44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf4001.pdf?k=4001

Skolverket, (2019) *Guide och webinarie om förändringarna i lpfö 18*.

Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/reviderad-laroplan-for-forskolan/guide-och-webbinarie-om-forandringarna> (hämtad 2019-02-25)

Vetenskapsrådet, (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Tillgänglig på Internet:

http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Bilagor

Bilaga 1. Information om medverkan i examensarbete

Haninge 2019-03-01

Hej!

Vi är studenter på förskolläraryrket vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och vårt kommande yrke som förskollärare.

Med den nya läroplanen som bakgrund och dess skrivningar om rätten till kroppslig integritet kommer vårt arbete att undersöka begreppet integritet och på vilka sätt det kommer till uttryck i verksamheten. Vi kommer att fokusera på att undersöka förskollärares metoder och tankar kring barns integritet under aktiviteten sovvilan.

För att samla in material till studien skulle vi gärna vilja besöka er någon gång mellan vecka 9 och 13. Vi skulle vilja göra en intervju med dig där vi kommer ställa frågor kring integritet och sovvilan. Intervjun kommer att spelas in med hjälp av våra telefoner och en av oss, Cornelia eller Jenny, kommer även att föra anteckningar på datorn. Vi beräknar att intervjun tar cirka trettio minuter.

Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet avidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Med detta brev vill vi be om ert medgivande för ditt deltagande i studien. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats.

Kontakta gärna oss eller vår handledare för ytterligare information!

Vänliga hälsningar,

Cornelia Åkesson, 070- 719 74 68 Cornelia.akesson@gmail.com

Och

Jenny Eriksson Good, 076- 055 41 75 jennyerikssongood@gmail.com

Vår handledare,

Andreaz Wasniowski

andreaz.wasniowski@sh.se Södertörns högskola

Bilaga 2. Intervjuunderlag

Intervjufrågor

- Vad har du för befattning här på förskolan?
- Hur länge har du arbetat här?
- Vad har du för förskolläraryt utbildning? Och när?
- Hur skulle du vilja beskriva din roll som pedagog under sovvilan?
 - Trygghet
 - Utbildning eller omsorg?
- Hur skulle du, personligen vilja definiera begreppet integritet?
- Vad är syftet med vilan som aktivitet, enligt dig?
- I lpfö 18 står det att ”Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla sin identitet och att känna trygghet i den samt medvetenhet om rätten till sin personliga och kroppsliga integritet” (Skolverket, 2018, s. 13). Vad är dina spontana tankar kring detta nya mål i läroplanen kopplat till sovvilan?
- Kände du till den formuleringen i nya lpfö 18?
 - Är det något ni har reflekterat kring i arbetslaget/nätverksgrupper?
 - Om ja, vill du ge en kort beskrivning av era diskussioner?
- Hur ser en typisk sovvila ut där du arbetar kan du beskriva den?
 - Rutiner
 - Personal närvarande
 - Barnens placering
 - Vilka tankar ligger bakomBeskriver ett flexibelt förhållningssätt. De tar hänsyn till barnens viljor att exempelvis ligga nära eller få ligga lite avskilt.
- Vem har utformat era rutiner kring sovvilan?
- Har ni någon gång någon form av uppföljning/reflektion kring sovvilan?
 - Om ja hur ofta
 - Vill du ge ett exempel på en sådan reflektion
- Hur är pedagogerna placerade under vilan
 - Hur har ni tänkt vid pedagogernas placering?
- Hur är miljön utformad där barnen sover? Finns det utrymme för avskildhet?
 - Kan barnen välja att ligga nära eller avskilt från andra barn och pedagoger?

- Vad är dina tankar kring utformningen av miljön vid sovvilan?
- Brukar ni diskutera eller reflektera över barnens integritet under sovvilan?
 - Om ja vad är era tankar?
 - Om nej finns det någon anledning till det?
- Vilka är dina bästa knep för att söva barnen?
- Barn som har svårt att slappna av, eller som inte vill sova alls, vad gör du då?
- Kan barnen välja att inte delta på vilan?
 - Varför/ varför inte?
- Har ni några rutiner kring vikarier och vilan hos er?
 - Om ja, kan du beskriva dem?
 - Om nej, finns det någon anledning till det?
- Kan du nämna en eller två saker som du personligen anser är viktiga för barnen under sovvilan.
- Kan du ge ett exempel på när du visar ett barn respekt för hens personliga och/eller kroppsliga integritet under sovvilan?
- Kan du ge ett exempel på något som enligt dig skulle kunna vara en kränkning av barns personliga och kroppsliga integritet kopplat till sovvilan?
 - Behöver inte vara en egen erfarenhet utan någonting personen har varit med om.
- Har du någon gång upplevt en situation där barnets integritet och självbestämmande har krockat med ändra världen/regler på sovvilan?
 - Tillexempel; ta med leksaker som inte är ”tillåtna”, inte vara tyst, inte vilja det lugnt, inte vilja sova
 - Om ja beskriv gärna hur
 - Vilka tankar har du kring situationen i efterhand?
 - Om ja, har ni rutiner kring uppföljning efter en sådan händelse?
- Har du någonting du själv skulle vilja tillägga inom ämnet. Någonting du tycker att vi inte har berört tillräckligt eller någonting vi har missat?

